

Tempus breue est, reliquum est, vt qui habent vxores tanquam non habentes sint: nā & absque vſu coniugali cōſtare poſſe matrimonium, non ſolū Ambroſius & Chryſoſtomus Chriſtiani, verum etiam Ethnici docuerunt. Non enim deſtoratio virginitatis facit cōiugium, ſed pactio cōiugalis: denique cum iungitur puella, coniugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur, niſi forte non fuit inter Mariam & Ioseph cōiugium, vbi nihil interceſſiſſe carnalis commercij certū eſt. Negabat quidem coniugium fuiſſe Pelagij ſectator Iulianus, ſed cū veritatis Euangelicæ apertiffimo teſtimonio cōſultauit Auguſtinus. Qui non dubitauit etiam dicere quōd beatiora coniugia iudicāda ſunt quæ ſiue filiis procreandis, ſiue etiā ſua terrena prole contempta, continentia inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint, quod neque cōtra illud præceptū ſit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit, qui cū ea non carnaliter ſed ſpiritualiter viuūt, & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur: Reliquū eſt, vt qui habent vxores, quaſi non habentes ſint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati virandi cauſa: Verū vt vnde deſlexit eo redeat oratio: non eſſe pugnantia docuimus matrimonii & ſacerdotium, ſed eſſe pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge ſacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remiſſum, ei & fuiſſe ſemper & eſſe nunc etiam licitum non in orientali modo, verum & in hac eccleſia noſtra ſacerdotio fungi. Obſeruatum autem hoc fuiſſe legimus & in orientali eccleſia, ſi maritus cum ſacerdos eſſet factus, aſſentiente vxore, mariti officium facere deſineret, adeo viſum id eſt ex diametro, quāt a iunt, cum ſacerdotis officio pugnare. Quōd hoc ita ſit, docet Hieronymus, cū de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh neſas, Episcopos dicitur ſui ſceleris habere conſortes, ſi tamen Episcopī nominandi ſunt, qui nō ordinant Diaconos niſi primū vxores duxerint, nulli celi bi credentes pudiciari, imō offendentes quam ſanctē viuunt, qui malē de omnibus ſuſpiciantur, & niſi prægnantes vxores viderint clericorum, inſanſcēque de vniſ eorum vagientes, Chriſti ſacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Eccleſiæ: quid Agypti, aut ſedis

Lib. 5. contra Iulianū cap. 8. De ſerm. domini in monte lib. 1. Math. 19

ſedis Apoſtolice, quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſinunt? Hoc docuit Dormitarius, libidini ſrena permittens, & naturalem carnis ardorē, qui in adoleſcentia plerumque ferueſcit, ſuis hortatibus duplicās, imō exinguens coitu ſciminarum, vt nihil ſit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus ſcriptū eſt: Equi inſanientes in ſcēminas facti ſunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuiſſe, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Theſſalia clericus factus cum vxore quam ante clericatū legitime duxit, dormierit, abdicatur, cum omnes qui præclari ſunt in oriente abſtinent, præcipue verō in Theſſalia, Macedonia, & Hellade. Cui ſuffragatur ad Anaſtaſium Theſſaloniceſem Episcopum ſcribens Leo pontifex: Cū extra clericorū, inquit, ordinem conſtitutis nuptiarū ſocietati & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendā tamen perfectæ continentię puritatem, ne ſubdiaconibus quidē carnale connubium conceditur, vt & qui habent ſint tanquā non habentes, & qui nō habent, permaneant ſingulares. Quōd ſi in hoc ordine, qui quartus à capite eſt, dignum eſt cuſtodiri, quanto magis in primo, aut ſecūdo, aut tertio ſeruandū eſt: ne aut Leuitico miniſterio, aut preſbyterali honore, aut episcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtatur, qui ſe à voluptate vxoria necdū frenaffe detegitur. Clarius autē Epiphanius Conſtantia Cypri Episcopos, qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehenſibilem eſſe, vnus vxoris virum: Reuera, inquit, nō ſuſcipit ſancta Dei predicatio poſt Chriſti aduentū eos, qui à nuptiis mortua ipſorū vxore ſecūdis nuptiis cōiuncti ſunt: & hoc certe ſancta Dei Eccleſia cum ſinceritate obſeruat: ſed & adhuc viuentem & liberos genuentem vnus vxoris virum non ſuſcipit, ſed cum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, & preſbyterum, & episcopum, & hypodiaconum, maxime vbi ſynceri ſunt canones eccleſiaſti. At dicis mihi. Omnino in quibuſdam locis adhuc liberos gignere preſbyteros, diaconos, & hypodiaconos. At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi ſynceri fuerunt Canones eccleſiaſti, fuiſſe legimus obſeru-

Hierem. 5 Socr. lib. 5 cap. 12. eccl. hiſt.

Leo epi. 84

Epiph. her. 59

rum,

tum, vt sacerdos mariti deinceps à maritoꝝ officiis abstineret. Quod verò scriptis alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotis matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi syncri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur copulatur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius Papa Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperitur inter decreta Stephani Papa, cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquam tamen credendum est, quicquid tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeo rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquã orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianu proferuntur, cuius manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quam sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscetur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptu Nicolai pontificis ad Salontanu Episcopum: cuius hæc verba sunt. Nolle desideras, vt rûm mulier, quæ viri filium ex alia femina genitu de sacro fonte leuauit, postmodu possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod est matrimonio iungi (quod iam pridem factum fuisse verborum sequentium contextus indicat) sed carnaliter misceri: Quia significatione vsus etiã est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & femine generandi causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et cum secutus Gregorius: Postquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnus corpus efficitur, non potest ex parte conuerti & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnũ vtrorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partẽ conuerti, & partẽ in seculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi: Habitare eũ sponis nondum sibi copulatis lege coniugij. Gerit copulatio & copulari, in his locis

non

non contractum, sed vsũ significant matrimonij, quod etiam illa verba concilij Aurelianensis declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copuletur, hoc est, nec propria vxori sibi licet reddere debuit, quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nonne manifestè hic ostenditur, coniugio copulari non aliud esse, quam reddere debuit? Sed sit non raro, quòd quæ non intelligit, vident imperiti. Hic itaq; germanus est verborum Stephani sensus, quòd orientalium sacerdotis maritoꝝ officiis funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij, occidere talium verò nequaquam: verum si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consiliu tanquã non habentes, neq; deinceps quicquã eis cum vxoribus est commercij. Hic sanus cum sit Stephani verborum intellectus, facile apparet quam nihil Philippu hic locus adiuvet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimoniu contrahere licuisse, cum etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus: extat enim inter alios hic quoq; Qui cum cælibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modo sic eis visum sit, matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quòd hypodiaconis, diaconis, & presbyteris postquam ordinati fuerint vxorẽ ducere fas non sit tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palatii Constantinopoli congregati ducenti viginti septem illegitimas, & illegitimam cuiusmodi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè nongentos habita, cum posterior fuisse videatur Stephanus hic potest, quicunq; tandem is fuerit (nam primum non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut canonem Apostolicum, aut istorum patrum decretu ignorasse: quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus, cum eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicæna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam synodum liquere potest, quod quatuor aut quinque post annis fuerit congregata: Quã cum præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modo ducere, verè etiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, tem

27. quæst. 2
Qui dormit
rit.c. Anap. 88
Matrimonij

Cant. 25

Const. syn.
Cano. 3
Distin. 28.
cap. presbyteru,
& 31.
Quonia,
& 32.
Distin.
cap. Si quis.
Nic. 2. syn.
Actio. 6
Tomo 1
Flor. conc.
Sessio 530. quæst. 1
Nosse.Aug. de nu
pti. & con
cupiscen. li.
1. cap. 4
Greg. lib. 9
epist. 44
Idem lib. 5
epist. 149Anian. in
homel. 4. in
Matthau.

33. quæst. 2
latorem.

Laicorum
oblationes.

De consecr.
dist. 1. Om-
nis.

Exod. 34

Cap. Obla-
tiones.

habere sacerdotibus etiam animalibus licitum non esse scripserunt; non potest offendi tēpus vllum, quo vel orientaliū, vel quarumcūq; aliarum ecclesiā sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit: scilicet ut planē sit pēdium hoc Philippi, quo nēitur ad incestas magistri sui nuptias defendēdas. Iam illud quā ridiculū, quā ineptum, quā profus puerile, quod adferret ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum penitentia p̄scribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblationes offerant, aut quasi non sit alia oblatio p̄ter eam, de qua superius scripsimus, qua sēmetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius representatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Xiphetes, Augur, Schenobates, & quid non poterat ex illo ipso decreto rum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarū solennia ali quid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Moſen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atque inde discere, suas etiā laicos oblationes habere, quas offerant ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus oblationibus offerendis repellebantur poenitentes, qualis fuit iste matricida, repellebantur fratres dissidētes, tum qui pauperum oppressissent, qui sacrilegium commississent, & viserum suum ad ecclesiam profugum extraxissent, raptores, vſurarii, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines, quemadmodum X. C. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quod non viris magis quā fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quā anxie querendo, quā nihil inuenire possint nouatores isti, quòd demonstrant, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quòd per mille quingentos annos nunquam in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demum licitum ut sit sacer

fit sacerdotibus, contendere? cū tempus multò iam sit breuius, quā fuit illud quò Paulus etiam eos qui habent vxores voluit esse tanquam non habentes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neq; licuisse vnquam, neq; nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adferret ex Paulo: Oportet Episcopum vnus vxoris esse virū, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictū esse sancti patres omnes vno ore testantur, quē admodum apud Terullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphaniū, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem periculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnus vxoris virum, atque eum liberos etiam actū habentem, ut nisi se strenuum vereq; masculum in illis procedendis p̄stare rit, parum sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum sit sententiam recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, nō Ioannes Euāgelista, de quò indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui calibes fuisse leguntur, nō Titus, non Timotheus, non Dionysius, nō Ignacius, non Basilii, non Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi, quos omnes, ut aliarum virtutum, ita castitatis & continentie laude cū primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdum: Reclamant huic sententiæ omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimiq; non Latini magis quā ipsi Græci. Ac primū Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnus vxoris virum esse: veruntamen eos qui sacrali sunt, atque in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, auptias honorat Ecclesia, etiam si maximè sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptiis se continent, & in virginitate vitā degunt, se ornasse p̄æxpres sit, velut etiam Apostoli ipsius ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatē ac sanctē constituerunt. Et alio loco: Veret autem horū omnium aut mater, ut ita dicā, est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem ut plurimum procedens, si verò non ex virginibus, at solitaria vitam degentibus, si verò non succerint ad ministerium solitaria vitam

In compen-
diaria do-
ctrina de si
de catholica.

degentes, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnus nuptijs viduitatē seruantibus: nam cum qui secundas nuptias contraxit, non liceat ad sacerdotiū suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi: si quis est sine crimine, & vnus vxoris vir: non ea ratione quod id nūc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Idē in epistolam ad Timotheū: Non hoc velut scācies dicit Apostolus, quasi non liceat absque vxore Episcopum fieri, sed eius rei modum constituens. In eandem sententiam Græcus ille scholastes: vnus vxoris virum, Non de hoc legem fert, vt vxorem omnino habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ne mundanis, ne sit tamē is, qui secundis se nuptiis implicauerit, vel vt nouerit nā vxorē esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonio. Posteaquā verō vocatus ad episcopatuū fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptū est, vt sint qui habent vxores tanquam non habentes. Et: Volo omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his Theophilactus. Quinetiā ducenti viginti septem patres, de quibus paulo antē meminimus, qui in Trullo regij palatii sub Iustiniāno conuenientes Canones ediderūt, inter ceteros hunc etiā conscripserunt: Vxor eius qui ad episcopale dignitatē promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, cōmuni sui viri consensu prius separata, postquā in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur, quod ab edibus Episcopi procul abest. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi nunquā Pauli locū hunc, de eo quod Episcopus vnus vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt: per quos nulli vnquā Episcopo esse liceat nisi aut virgini, aut cuius vxor cōmuni consensu Deo continentiam suam diu casset: quod etiam nūm apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quāuis plus aliqui sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus suis separent, quas ante sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continētes. Quorsum autem attinet Latinorum quosque super hunc Pauli locum interpretaciones adducere: quos nunquam cum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestū facit. Ne quis tamē de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Exrat episcopus

stola

stola Syritij, ante annos mille ducentos propē scripta, cuius hæc verba sunt: Fortē queritur, quia scriptum est vnus vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futurā: neque enim integros non admisit qui ait, vellem autē omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium Syritio successit Innocentius, Hieronymus quoque, Non dicit Apostolus Paulus, Eligat Episcopus qui ducat vnā vxorem & filios faciat, sed qui vnā habuerit vxorem. Et aliquanto post: Vnus vxoris virum, qui vnā vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Veracellensem scribens Ecclesiam: Vnus vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiā, neque irerūt in filios in sacerdotio creare Apostolica inuiteretur autoritate, habet enim dixit filios, non facientē. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, cōtinentes vt sint sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitabit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ sensum & consensum sequatur potius, quā vt Martinus audiat, ventris & Veneris impudētissimos patronos: qui dū suos incestos ac nefarios concubitus, omni religione sprete & conculcate, defendere moliantur, ne ipsi in pietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis barathrum, reliquos etiā quos possunt omnes, remis, velis, manibus ac pedibus obnixē pertrahere conantur. Verum adfertur aliud ex Pauli telum: Qui non continent nubant: melius est enim nubere quā viri. Sed hoc quoque, modō sanus adit verborum intellectus, faciliē retunditur. Hoc dictū, ait Ambrosius, ad non pollicitā pertinet: ad nondum velatam. Ceterū quæ se spondunt Christo, & sanctū velamen assumpsit, iam nupit, iam inuortalē iuncta est viro, & iam si voluerit nubere cōmuni lege coniugij, adulteriū perpetratur, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autē viduē omnino si voluerit potestate nubedi facit: at eā quæ cōiūge mortuo se in reliquū tēpus Deo castā fore promiserit, si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidē quā Deo dedisset, sefellerit. Nō

Innoc. epi. 3
Hier. lib. 1.
cōtra Iovinianum.
Ambros.
epist. 82

Qui nō continent nubant.

1. Cor. 7
Ambr. ad virginem lapsam. cap. 5
Chrysost. de virginitate. cap. 39
Epiph. her.

Flie. lib. 1. iis ergo, sed illis dixit, si se non continēt nubant: melius est contra Ioui enim nubere quā vri. Photius enarrans illud: Si nupserit virgo, nō peccat Virginitē, inquit, hic intelligit, nō illā Deo consecratā sed innuptā puellam: illa enim quæ Deo iā consecrata sit, si nupserit, adulterū introducit Christo cui nubere, nō peccat Virginitē, hanc Pauli verba interpretati sunt ante Photiū Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus Latini, vt ad sacerdotēs et eos, qui continentia suā Deo vouerunt minime referri possint. Cū dixisset, inquit Augustinus, quod si se non continēt, nubat: melius est enim nubere quā vri: nō dixit, melius est mechari, quā vri. Mechatur aut, quisquis post votū factū continentia ducit vxorem. Quamobrē necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutē redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterant. Postquam verō fecerint omnia quæ ad frenandā carnem desyderia pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuāt, verū omnem de suis viribus fiduciam prorsus abiiciētes in eo solo spem suam positam & defixā habeāt, cuius hoc donū est. De quo cū scripserit Propheta: Quod prope est omnibus inuocātibz seicū ipse etiā dixit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum: accedant cum fiducia ad thronum gratia eius, precētur eum supplices in fide nihil hæsistantes: facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fuisse Paulū legimus, cui & ipsi cum datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarū remedium sibi cōsugiendū esse putauit, sed cū ter esset dominū deprecatus, posteaquā adiuit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnavit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardū, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse, nobis narrant historia. Quamobrem non hoc solum remedium datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducat, Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insanabilem aggritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quod legatione fungatur, vel militia, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus,

ratus, vel quacūq; tandem alia ex causa, nō statim sibi dictum putabit, melius est nubere quā vri, & ad quacūq; ciuitatē peruenierit, aliam atque aliā vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, nūquid erūt admittenda incontinentiū murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incestarū nuptiarum authoribus & propugnatoribus, à quibus etiā libelli scripti sunt, polygamia approbantes. Verū ea res in Ecclesia Christi magnè semper fuit abominationi. Ceterū quorum Deus venter est, & qui diligenter colunt, quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquā, dummodo libidinem suam incestam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si quis dimississet vxorē causa fornicationis, licere sibi superstitē illa aliā ducere, quod melius foret nubere quā vri. Ceterum Augustinus nequaquam id licere contendit, & eiusmodi non esse coniugia, sed adulteria dicit. Quāobrem non vult, vt nuptiis incontinentiæ suæ medeantur, sed suadet, vt voto potius continentiæ facto supplicent Deo, quod donū eis præstet continentia. Neque carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed muliebrem illis castitatem imitandam proponit, quæ dum æquē carnem habeant vt viri, tale tamē aliquid illis vire licere nōlūt. Cū, inquit, à forminis vique carnem habebitis tantam flagitant castitatē, vt quando ab vxoribus diutissime peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incōtaminatas feruorem transire iuuenutis, & plurimè pudicissimè trāsgunt, & maxime Syre, quarum mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deferunt, & vix aliquando senes ad anculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, nō esse impossibile, quod se nō posse causantur. Si enim hoc nō posset infirmitas virorū, multominus id posset sexus infirmior feminarū. Vnde istos, qui virilē excellentiā non putāt nisi peccandi licentiā, quādo terremus ne adulterinis cōiugiis herēdo pereant in aternū, solemus eis proponere etiā continentiam clericorū, qui plerunq; ad eandem fascinā subeundā capiuntur inuicti, eamque suspectam vsque ad debitum finem domino adiuuante perdunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorū violentia capere minime suscepim casti cu-

Aug. lib. 2. ad Pollentiu de adulterinis coniugiis cap. vltimo.

*Scortarum
an matrimo-
nium con-
trahere to-
lerabilius sit
voto obliga-
tis.*

stodiretis officium? Sed hic quaeritur ab istis, utrum sit melius, alligatum voto continentiae fornicari, an matrimonium contrahere? Quasi verò vbi vtrumque; malū est, ibi postulare totum sit alterutrum esse melius, aut quasi non multos videre li-
lerabilius sit ceat, qui cum alligati voto continentiae matrimonium contraxissent, nihilo cōtinentiores fuerunt, quā videre nonnullos licet, in catholica cēlibatū professos. Possēmus nos quoque non pauca istorum incontinentiae exēpla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimo-
nium adferre malumus: Sic enim ille loquitur scribens ad fratres inferioris Germaniae. Efferunt honorabile coniugium & thorū immaculatū, sed innum nonnullos Euāgelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quā catholicos. Tūbent me proferre fabulas. Quid atinet, cū vulgo narrentur? Negat esse notissima cū falsa sint, & tamen ipse fateatur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui sacrificū, virum alio-
quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minū indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio: quid alibi compertum sit, mecum noui populus. Iam vt donemus istis Euangelij praconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admittit oculos mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quaerētes prāter Christi gloriā, tot curis distractos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miserū tum graue, non posse viuere siue vxoribus quas tam multi ob leuiore causas aut nō ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophē comicā: Vbi contigit vxor: occinuit, valere & plaudite. Quē malū est ista tāta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? Vnde tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui nō verē magis quam piē scriptum reliquit: Minus peccare sacerdotē qui ex infirmitate carnis in fornicationem sit prolapsus, quā qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contra catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide inquit, quis peior seruus est, an qui graua-

grauatus seruitio fortasse negligētius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum proicit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto edificat non quidē vniuersum, quod fortē potuisset, nisi crapula & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpei quid non pium potius & honestum? Non dicit Pighius, Bonum est fornicari: quod si diceret, turpis esset oratio: sed dicit, minus malum esse, quā spreta & conculecata iurifurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt non modò nubere, verū & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quā vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui quod isti fingunt prohibendo nubere, doctrinas demoniorum docuerit, docens non modò nubere, verum etiam velle nubere contra fidem iureiurando interpositam, esse damnabile? Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quaerūt, plus ne mali sit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui se voto continentiae alligauerunt? An istis non rectē Comici verbis responderi poterit? Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiae: Sunt incesta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Quam igitur boni ratione habere potest incestum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorū immaculatus. Sed si cōtrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectē dicere possumus, quā abominabile adulterium, & thorū incestu contaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores, quorum supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba subscribere. Ac Cypriani quidē, Ambrosij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines que post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt, quā incestæ. Basilius vero pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam huic libro visum est inserere, vt planum omnibus fieret quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi sponsæ adulter effici-

1. Timoth. 5

Heb. 13

*Hier. lib. x.
cōtra Iou-
niam. Ba-
sil. de vera
virginitate.*

tur. Cum enim, inquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinictæ ac deuictæ stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera prauaricationis sit, eam nec illius vltià esse sponfam, quem nequitia dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò post: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit: coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primum quidè, quia pessimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iccit prauaricationisque malum: deinde quia causa non est libera: neque est enim mortuus vir eius vt cuius nubat, viuente immortalì viro: merito censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne legitimumque connubiū sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuentu cum illo, & præterea processus ipse testatur: huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicum. Porro si connubium istud & processu, & testibus, cunctis deniq; iudiciis illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mechanatur quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortalì viro Dei filio mortalem hominem in malum suū ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo itè furore homo ille cubile domini conscendere, ac violare non metuat. Nempe ex rebus humanis, eorum qui sic delinquent, penas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsum violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque domini thoris inuheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominisque cubile seipsum petulantè immisit? Sed enim vassæ istæ quid faciunt, quæ tantum impietatis contra se ipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, leuiorèsq; suscipiât penas, verum virginitatem insuper, quam antea professæ fuerant abnegât, quippe virginitatis limites transgredi, vt volupta-

ribus

tibus inferuiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatè solari sese arbitrantur amissam: homines miserè & infelicitè eligunt, sub quibus ad excusationem prauaricationis abnegent, quod fuerât antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuique dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miserè, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cum hi quidè ex præcedente cunctisque cognito virginitatis instituto, quod se illæ professas esse negant, velsaniam summamque impudiciam auersentur atque oderint: Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice poenitentia patrociniū criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati barathrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra solatiūque cōnubij: neque viuente virum sub prætextu coniugij non soluta circūuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominè post eximios illos quos ab illo percepit honores, impiè per adulteriū nefas in honore prætulit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi illud apostolicum aptari potest. Quoniam cum fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irrita fecerunt: non coniugiū, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponfam domini contingere audeat: nullus adeo infans ac sacrilegus sit, vt immaculatā hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantū audacia temeritatique proliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere cōsiderans, nō vasa inanima ex auri argenticque materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque incestare præsumat: imò verò nullus adeo impius, atrox, impurusq; sit, vt non inanimata tēpli vasa, sed ipsum domini templū, virginem scilicet corpus, ipsamque omnī pretiosissimā animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immantata succendat. Verum etsi sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa subster-

nat,

1. Tim. 5

cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatē spon-
si, communionēque ac societate regni, perniciose volu-
ptatis gratia cōfundere atque calcare nitatur, noli huius-
modi ad scelus vi, neque te peccati cōmunionē cōmacu-
les. Quod si te renuente alij se virgo in matrimonij cōfor-
tium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum at-
que integrū serua, ne sceleris impij in dominum particeps
fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi. Vae autē illi per
quem tradetur, vile illi esset si natus nō fuisset. Nōne de
illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatē ante profes-
sa, postmodū penitens, fruendæ voluptatis gratia mortali
se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro
coniungi in matrimoniū, quemadmodum oportebat filiū
hominis tradi, verū vae illi per quem illa sponsi fœdera
transgressa, suam impleuerit impura libidine: vtilius fue-
rat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quā sociū
tanti in dominum flagitij damnari. Nō audis, quoniā qui
dimissam duxerit, mœchatur? Et si enim, inquit, pro culpa
dimissa est, viuūt tamen vir eius. Quid ergo dimissam per-
turbas: cur illi spatium nō das, vt & de his agat peniten-
tiam, quorum gratia dimissa est, & vir a se dimissæ penam
emendationēque miseratus, ad se cursus proprium reuo-
cet membrum? Quid emendandi se spatiū præripis viuen-
te viro si dimissam ducens? Permite aut ad viuentem vi-
rum remeare meliorem faciā mulierem, aut certē cū ne
que vidua, neque vxor sit, pro remissione culpæ qua pecca-
uit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam pecca-
tum suum, pro quo dimissa est, planē intelligere possit, eā
ad coniugium rapiens, impudētiorem ad scelera deinceps
facis? Nempē viuentē viro alienā adulterā coniugem, fa-
cilēque illi ad nequitia reditum per connubium pandis.
Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque
impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimis-
sam violare præsumit, multo profectō sanctius adulter
atque impius erit. Hac aduersus Martinus Basilium, ac plu-
ra etiam, nisi quod longū esset omnia adscribere: quæ ideo
pluribus verbis in hunc locum transcribenda diximus, vt
quæ fuerit sanctorum parum de incestis huiusmodi nup-
tius sententia, cunctis constaret: simul illud planum om-
nibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolera-
bilis

bilis esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmita-
te carnis cadere, quā nuptias cōtrahere: cū hoc expres-
sis verbis à Basilio dictū videamus, qui maius esse scelus di-
cit, negationem virginitatis, nuptiasque contractas, quā
lapsum virginis. Sed Ioannem quoque Chrysostomum ca-
dem de re differentē audiamus. Bonū quidem, inquit, nu-
ptias & ipse cōstetor. Honorabiles nuptiæ & cubile imma-
cularum, fornicatores autē & adulteros iudicat Deus. Sed
te iam seruare nō conuenit priuilegia nuptiarum. Angelo-
rum enim societate semel iunctum, illud relinquere, & vx-
oris laqueis implicari, adulterij crimē incurrere est: quāvis
frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulte-
rio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mor-
talibus angelus. Neque vllus tibi fortē persuaserit dicens,
nihil de non accipiendā vxore dominus præcepit. Nec me
ignorare confiteor, quod adulterij interdixit, non nuptias
vetuit: verū in te adulterij nomē accipiet, si volueris vn-
quam, quod abest, nuptias cogitare. Et quid mirū si nuptiæ
tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur: ma-
ius longē audies, Homicida iustorū laude donatur: & mi-
sericors plus quam homicida punitur: quoniā hoc vetante
sit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam
reputatur est, quod impudicum cum turpi femina virum
vno gladio percussisset. Saulē autē Samuel sanctus Dei,
in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatio-
ne, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando
hostium ducem, quem debuerat trucidare, inuitō pargen-
dum credidit Deo. Cū hac ita sint, stupere desiste. si nu-
ptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offen-
ditur. Sic apostolus Matthæus apud Abdiam, cū de lau-
dibus matrimonij multa dixisset, tandē conuersus ad Hir-
tacum regem, qui cupiebat virginē à se violatam Iphi-
geniam vxorem ducere. Si hodie, inquit, desponsatam regi
seruus regis vsurpare audeat, non solum offensam, sed etiā
crimen tam grande incurrisset dignoscitur, vt meritō vi-
uens tradatur flammam incendendi: non ideo quidē quia
duxerit vxorem, sed quia sponsam sui regis accepit: ita etiā
tu fili, sciens Iphigeniam filiam regis decessoris tui, spon-
sam regis cœlestis effectam, & sacro velamine cōsecratam
esse, quomodo quāso poteris sponsam potentioris tollere,
& cam

Chry. epi. 6
ad Theodo-
rum mona-
chum.

Num. 25

1. Reg. 15
c. 16

Abd. de vi-
tis Apost.
lib. 7

27. *distin.*
Quidam.

In *Psalm.* 83

Capit. 8

1. *Tim.* 5

Mat. 19

& eam tuo matrimonio copulare: Sed Augustinus, ait, vitæ sanctitate & doctrina istis minime inferior, nec ad alteros vocari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant grauitur peccare asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidā, nubentes post votum asserunt adulteros esse. Ego autē dico vobis, quod grauius peccat, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si liber si de bono viduitatis Augustini non est, verum Iuliani potius, quem ad modum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palam Augustini sententia aduersus locum hie cuius hæc verba alibi leguntur. Virgo quæ si nuberet nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi cōtradicat Augustinus: nunquid vnus huius quā omnī angelorum, quā etiam sua ipsius alio in loco plus valere debet autoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscūque sit autoris licet hic, vt patem tamen, ac si Augustino scriptus esset, auctoritatem & pondus habeat: modō vt verba illius non truncatim excepta, sed quō melius cognosci sententia possit, paulo altius repetita diligenter excutiantur. Dixerat is in precedente capite: Quæ se non continent nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: Cum enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentia deslexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerant, quod perseverantia implere noluerint. Mox paucis interiectis in proxime sequenti capite: Quoniam, inquit, sicut ait dominus, nō omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere capiat: quæ se nō continet nubat: quæ nō capit deliberet: quæ aggressa est perseveret: nulla aduersario deur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conservatur, damnatio non timetur: Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris experitur, quæ experta & electa, & voti debito oblata, iam nō solum

non

non capeffere nuptias, sed etiam si nō nubatur, nubere vel le damnable est. Nam vt hoc demonstrat Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint in Christo nubent, sed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo, non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremō damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia contentia primam fidem irritam fecerunt. Quod vt breuiter insinueret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixisset, nubere volunt, continuo addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas feminas si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quod exigite oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt, qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis separantur vxores? Dedimus hoc Gratiano, vt quauis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quem Augustini censeri possint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quā si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtraque partem auctoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus: Hic distinguendum

Capit. 11

Distin. 17

est,

Presbyter
v.

est, quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quibus post votum benedictio accedit cōsecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verum & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorum est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuati, & solenne votum discrimen posuerit, vt hoc matrimonium contractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quod quatuor vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt. Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulteriis peiores, aperte Pighij sententia cōfirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissimus Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hostiliter insectari, dum non cōtentus cū Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto cōtinentie, quam si nuptias contrahat, blasphemā insuper vocas. Scilicet, blasphemus sunt Cyprrianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilus, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis, quam sanctorum tam excellens est apud omnes opinio, quam late patet orbis Christianus. His tu talibus viris ore blasphemio tam horribile crimē obicere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras: Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano cōuiuio temulentus intrasses, non tanta, quāta in isto cœtu tot sanctorū deberes verecundia coerceri. Hic enim certe tantò maior debet esse verecundia, quantò verior ad discitur sapientia. Tantò amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quam vnus Xenocratis vultus, quāto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano cōuiuio temulentus, quam insano cōuiuio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est. Neque enim Pighij, verum istorum est, quam tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorū, qui continentia voto sunt alligati, & adulteriis vocant, & adulteriis esse peiores affirmant. Quis autē est qui non grauius esse crimen iudicet adulteri, quam fornicationis? Sed

fac

fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentia, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito dataque opera committit, quā in quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum, quā quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi: qui sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coercendos esse censemus: Quæ quidē disciplina, per istud nuper natū Euangelium sic est in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrē clara voce pronuntiamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendum, fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum. Sed interea tamen, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multo sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit per sepe peccatum suum, & eius admisi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuatur, facilius misericordiam impetare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse cōtineatur, vt aliquem ex eo dolore animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccati suum, vt gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi fortē non palliat suum flagitium virtutis nomine, qui, quod præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verum & incestum & sacrilegium appellarūt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quā cū his, quibus Propheta vix sempiternū comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quā in spiritum sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligenti. Querūt quid mali sit in nuptiis, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo edito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia: Vicissim ab eis quaeramus licet. Quid est mali in salu-

A

Exech. 18

Esaie 3
Psal. 51Esaie 5
Matth. 12

Bona res

*male sunt
si non ritè
fiant.*

*Lucæ 10
Lib. 6, in
Lucam.*

tando? cum hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Non hic salutatoris officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mādantur, paulisper sequestrètur humana. Pulchra est saluatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per moram sæpe traxit offensam. Ideo autè & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediatur ministerium, cuius mora culpa sit. Quod de saluatione dixit Ambrosius, hoc rotidem verbis de nuptiis dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere, id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnunquodq; suam legè habere? Est enim quod omnino generaliter omnibus non licet: est itè quod aliis licet, & aliis non licet: & est quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus semper nō licet: negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari: factò iam nō licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet: aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendū est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apostolus, Ex consensu, ait, abstinendū ad tēpus, vt vacet orationi. Nam secundū legē in ieiunio cadi & iurgari non licet, postea licet: quia maior reuerētia debetur Dei causis. Nun quid omne, quod ante ceteros licet, ante imperatōrē licet? Quātō magis in Dei causis: Ac per hoc antistitè eius purior ceteris esse oportet, ipsius enim personā habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod ceteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et nō solum huic concubitus non licet, verum etiam & ministro eius: quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt quæ ministrat. Nam sicut ad comparationē lucernæ tenebræ nō tantū obscuræ, sed etiam fordidiæ sunt: ad comparationē autem stellarum lucerna caligo est: ad solis verò comparationē stellæ nebulosæ sunt: ad Dei autem claritatē sol nox est: ita & quæ ad nos licita & munda sunt, ad Dei dignitatem quasi illicita & immunda sunt. Quamquā enim bona sunt, Dei tamē personæ non

næ non cōpetunt. Nunquid nō tunica mediocris hominis, quāuis munda, imperatori tamen fordida & illicita est? Ac per hoc antistites Dei puriores esse debent, quā ceteri: quia & Christi habet personam, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim imperatori ministrat, nisi vestimentis claris & mundis indutus: Deus autē quia natura clarissimus est, ministros eius natura magis, quā vestibus mundos esse oportet. Hæc ille in ipso calce quæstionum veteris & noui testamenti. Queramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentanda, quæ minari ruina vīlā est: ita non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui sustentauerat Oza indignante domino mulctatus est. Sic quod natura sua pium erat, ratione personæ factū est impiū. Quid mali est in adolendo incenso? Certè scribens ad Demophilū Dionysius, nihil inconueniens fecisse regem existimat: tamen qui facere id aggressus erat Osias rex, cum quod faceret dotum munus erat proprium, id vsurpare sibi conaretur, lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificando? Proprius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Core tamen, Dauid, & Abiron, cum id facere seorsum tentassent, disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorū, descenderuntq; viui in infernū operti humo: quin & ignis egressus à domino interfecit ducentes quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Quæ de se sic aliquando scripsit Basiliius: Fieri potest, vt sit aliquid propria sua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter personæ vel tēporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum nō sit. Vt exēpli gratia: Voluntas Dei erat, & bonū erat, incensum offerre Deo: Verū acceptū illi nō erat, cū fieret à Dathā & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit, sed quoniā nō ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuisione fiebat, quæ per se bona, quæ sancta sunt res, quia non bene facta est, mala facta est, & in perniciem cecidit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit, si non bene fiat: si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quod si verum est, quod à Gregorio scriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpræ sunt quā spiritualia (quod adeo verum est

2. Reg. 6

Epist. 8

1. Par. 26

Num. 16

*Basiliius re-
guis contra
etioribus
questi. 176*

Aug. 57. se credit Augustinus, vt audeat dicere, quòd superbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipso, in quo se extollunt verbis domi humilientur, Chrysostomus autem inuidum scortatore, ni. *Chrys.* fure, homicida deteriore esse scribat) quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto continentia sunt alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tantum est vitium, ibi verò carnis vitio simul adiunctum est illud, quòd è spiritus vitis vnum est omnium grauissimum, nimirum arrogantia: Siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quàm si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus in telligere putet, quàm omnes omnia ætatum homines, qui fuerunt ex tempore quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est vnanimiter omnibus, neq; licere sacerdotibus vxores ducere, neq; deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omnium maximè est Deo abominabilis, hæc primum hominem de paradiso deiecit: neque enim gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat crimen maximū, quòd contra Dei præceptum venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quòd serpentis consilium sequutus, quid è re sua foret, se melius quàm Deum intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferum quoq; de cælo deturbauit. Neq; enim ob scortationem, aut adulterium, aut furtū deiectus est de cælo, sed superbia illum inde præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt: Ascende & ponam solum è regione Dei, & ero equalis altissimo. Et ob hæc verba deiectus est, inquit Athanasius, ignisq; æternus eius hereditas & portio factus est.

Joann.

Pro. 16

Genes. 3

Esaiæ 14

Athan. in lib. de virginitate.

Amor sui quid efficiat.

2. Pet. 2

Hæc est, quæ schismata semper generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quando quis ita se, ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibi ipsi placet, vt contemptis patrum sanctorum theorematibus, sua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreses & schismata oriri Petrus etiā indicat, cum dicit eos esse maximè cruciandos, qui post carnē in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; siue potestatem contemnunt, auidaces, inquit, sibi placētes, sectas non metunt introducere. Cum enim sibi placeant, cum adeo seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfacti, vt ab eo quod

quod semel in animum induxerunt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existunt postea sectæ: sequuntur enim qui sunt hoc ingenio præditi, non ad vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quam ædificat, sicut ab Augustino scriptum est, amor sui. Nam dum quisque opinionem suam solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon: sit confusio linguarum & opinionum tanta, quam tunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur queritur, plus ne vitij sit in nuptiis, an in fornicatione voto continentia alligatorum, illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis, an fornicationis culpa. Neque dubitandum est, quin multo maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit, vt ne sanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumque tamen crimen remissum est illi, simul vt confessus est: De Core, & Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur: quin vt scribit idem Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Moise Deum nouerant, pari lege & religione viuētes, vnū & verū Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat inuocabant: ob hoc solum facinus quòd seorsum sacrificabant, quòdque loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Moysen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussis, pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt. Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est: hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantum in nuptiis voto continentia alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo. Separat autē seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Et enim totus Christus, quæadmodum ab eodem Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicumq; de ipso capite à scripturis sanctis dissentiant, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursum: Quicumq; de ipso capite scripturis sanctis cōsentiant, & vnitati Ecclesiæ non cōmunicant, nō sunt in Ecclesia: quia de Chri-

Aug. lib. 14. de ciuitate Dei. cap. vlii.

Schisma crimen grauis simum. Cyp. de sim. prælatorū. 2. Reg. 11. Numer. 16. Idem lib. 1. epistol. 6.

August. contra epist. Parmeniani lib. 2. cap. 13.

Idē de vnit. ecclesie cap. 4. Ephes. 5.

si corpore quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiant. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine David, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisset, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiae non tenent, quod est Christus Iesus: nec in aliqua diuinarum scripturarum obsecrante falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ita vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deū, & cum patre vno & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia; sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discimus, quòd quisquis vnitati Ecclesiae non communicat, Christo non communicat quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia se separat. Nūquid autem is communicat vnitati Ecclesiae, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentia voto alligatis nuptias contrahere fas nō esse, contra id venire, & contrariū asserere audeat? Nunquid nō aperte à Christi corpore se praeiudicat, qui quòd tam constanter Christi membra sancti Catholici & orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo qui propterea minus peccare putat sacerdotē si ducat vxorē, quòd non in aliud peccet, quàm in legē Ecclesiae. Et citatur Augustinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali nec Evangelica, vel Apostolica auctoritate prohiberi: cum tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini, verum ex sua ipsius sententia haec verba profert Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalem interdictē, cum eo tria verba nō commutabimus. Nūquid autem qui contra legem eiusmodi venit, ideo minus peccat, quia non in aliud quàm in Ecclesiae legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium?

Audi

Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, sed ipsum Deum & hominem Christum, huius peccati grauitatem demonstrantem: Si nō audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Nūquid leue tibi videtur crimen, ethnicum esse, nūquid non multo grauius quàm fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem ethnicum esse, nisi infidelem esse: in Christū non credere? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Certe peccatum infidelitatis tantum esse vult Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine putet peccata omnia contineri. Et sicut cum dicimus, Apostolus, etiam si non exprimat quis Apostolus, non intelligitur tamē nisi Paulus, ita cum dicimus, peccatum, etiam si non exprimat quod peccatū, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiā illa Christi verba videntur indicare, cū dicit de spiritu sancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidem, quòd non crediderunt in me. Itaque tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quae bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatū sit. Quòd eū ita sit, cum ecclesiam non audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquā poterit, quin multo sit flagitium grauius, in Ecclesia contemptum, continentiae voto alligatis nubere quàm vti? Certe nullum est vitium haereticis, schismaticis, infidelitatis derelictis: Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem luxur, libido, ambitio, auaritia, & si quid praeterea criminum est, omnē hanc vitiorum lernam vnā superat haereticis. Eadem est & schismaticis, & infidelitatis ratio. Sed haec de re iudicandis humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo, praedicare: sed ecclesiae contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicissimum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctam catholicam Ecclesiam, vt eam tanquam parentem audiendam, vt eius legibus tanquam à spiritu sancto latis obtemperandum esse putat, schismaticus est, haereticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiae, peccat in Christū ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque ca-

Matt. 16

Aug. trac. 89. in Joā.
Cōtra duas epistolas Pelagianorum lib. 3. cap. 3.
Peccatū infidelitatis omnia reliqua in se includit.

Joan. 16

Li. 4. cōtra Iulianū c. 3

Rotero. ad fratres inferiores Germaniae.

26. quest. 2
Sors.

put à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit, Christus, me audit; qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quilibet ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere quod à Christi vnitate disunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contra, qui permanet in Ecclesiae vnitate, quamlibet grauibus sit flagitiis copertus, quacunque tamen hora ingemuerit, nihil est quod dubitet, quin posteaquam ex animo paratorum criminum enim poenituerit remissionem peccatorum consequutus ad vitam peruenire possit aeternam. Neque enim est alibi remissio peccatorum & aeternae vitae consequenda spes, quam in ea quae corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

De his quae restant ex symbolo, peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & vita aeterna. CAP. LVII.

TQVE haec est causa quam obrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam aeternam. Nulla est vitae aeternae spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus cum inquitur anima (nihil autem co inquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita aeterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remissis autem peccatis, non est dubitandum homini Christiano, quin sit compos futurus vitae aeternae. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis: propter quem omnia illa credimus, quae sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominem saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum est: ut carnis prius, hoc est corporis resurrectionem, posteriore verò loco vitam aeternam nos credere profiteamur. Quae carnis resurrectio cum in Christo praecesserit, licet sperare corpori, quod praecessit in capite. Caput Ecclesiae Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in caelum ascendit: ubi caput, illic & membra

*Resurrectio
carnis.*

*Carnis nomine
quid
intelligitur.*

bra. Carnis autem nomine, corpus humanum, resurrectionis, reuiuiscencia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, ut à Ioanne Chrysolomo scriptum est, qui docendus est esse resurrectionem, is profecto non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est. Cuius fidei magna est utilitas. Nam & piis in hoc mundo afflictis praecipuum solarium, & impiis terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vitia, si post hanc vitam non sua cuiusque factis merces tribueretur. Praeclare Cyrillus Hierosolymitanus. Radix omnis bonae operationis, est resurrectio spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cum perspexerit laborum suorum mercede se fraudatum non iri. Haec est basis totius fidei nostrae, quam solidam esse oportet: quae si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quandoquidem resurrectionem hanc vel reuiuiscenciam quotidie videmus in seminibus, quae spargimus in terram, à quorum similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicit aliquis. Quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore venient? Inspiciens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid feminas? Non corpus quod futurum est feminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Scultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse prestare Deum in resuscitando corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum concis in terram, ibi rursus putrefactum interitis videtur, atque ita demum exiliens, quod cotidie renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multo specie renascitur, quam in scrobo conditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur homo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristae. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terre tradidisti. Sua cuique semini vis inest, ea se profert, ubi rursus emerferit, ut iam aliud omnino, videatur cum idem conspicias, sed

*Cyrillus Ca
thechesi. vii.*

*Resurrectio
ex mortuis
fidei nostrae
basis.*

1. Cor. 15

Ioan. 12

renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quæ radicis ambages? quàm latè sparsi ramique? quæ pompa frondium? quæ florum amenitas? quæ feruunt vberitas? Nihil horum erat cùm tu vile illud ac minutū granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus: & non audes idè à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quàm vt de ea dubitari debeat. Est autè duplex resurrectio. Nam precedent quæ bona egerunt in resurrectione vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicii, id est cōdemnationis. Quod & Daniel testatur est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, qui quidem in vitam æternam, ij autè in opprobriū & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum cōcludit. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habebit cor poribus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationē. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternā, qui verò mala, in ignem æternū. In Apostolorū autè symbolo neque ignis, neque opprobriū, neque iudiciū sic vlla mentio, sed post carnis resurrectionē mox concluditur, & vitam æternam. Et si autem animæ impiorum æquæ vitam æternam habebunt atque piorum, impiori tamen immortalitatis mors potius æterna, quàm vita æterna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus: Supendia autem peccati mors, gratia autè Dei vita æterna. Neque vnquā in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid nō sit, quàm quid sit dicere facilius est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, nō est lassitudo, non est infirmitas, nō est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia nō tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Elias: Nec oculis vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni inmunditia, vt possit cum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabitur cum reuelata facie gloriæ domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicamus omnes, Amen.

CAP.

De Spe.

CAP. LVIII.

ORRO ad Deum piè colendum non est quod *Fidei obie-*
 quisquam exiit timer solā fidem sufficere. Hæc *Etiam,*
 est enim quæ credimus. Credimus autem non
 modò promissionibus, verum etiam cōmina-
 tionibus Dei. Quoniam verò peccatorum no-
 storum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea no-
 bis timorem incurrant, qui tum salubris est, quādo spe mi-
 sericordiæ sustentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes
 esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Ad-
 sūd sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine alte-
 ra stare non possit. Nam quemadmodum à Chrysostomo
 præclare scriptum est, fides gloriā inchoat, spes sustinendo
 consummat: Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem
 construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit
 ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad cō-
 summationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur
 credit, hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit
 Apostolus, per speculum & in enigmate, tunc autem facie
 ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum per-
 cipere, nisi qui spei gloriā voluerit cōsummare. Vt enim
 sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non
 habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad peni-
 tentiam erexit: De hac per Prophetam dicit dominus:
 Quoniam sperauit in me, liberabo eū: De hac scripsit Pau-
 lus, Spe salui facti sumus: Hanc vocat galeam salutis: quod
 quemadmodum galea præcipuum corporis nostri mem-
 brum tuetur & conseruat, dum caput circumdat & vndique
 regit, ita & spes cogitationem nostram non sinit coincide-
 re, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam inci-
 dere permittens. Hanc alibi comparat anchora, quod si-
 cut anchora iacta de naui, non permittit eam circumfer-
 ri, licet innumeri venti commoueant, sed iactam fixam
 reddit & immobilē, ita spes fixam reddit animam in Deo,
 quantiscunque temptationum procellis ac tempestatibus ea
 iactetur atque agitur. Hæc est quæ nos petere facit vt ac-
 cipiamus. Neque enim satis est credere daturū Deum quæ
 promissit, sed oratione cōtendendum est, vt accipere quea-
 mus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister
 noster, dominus noster Iesus Christus: cuius explicatio-
 nem

Fidei &
Fidei cōpara-
tio.Chrysost. to
mo 4. iuxta
de fide spe
& charitas

L. Cor. 3

Luc. 15

Psal. 90

Rom. 8

1. Thes. 5

Heb. 6

Orandi

tio.

nem

Resurrectio
duplex.

Ioan. 15

Dan. 12

Roma. 8

Esaiæ 4

2. Cor. 3

Matth. 6 nem non ita multò pòst ex Cypriano subiungemus. Verum ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam colloceamus. Cum enim pater noster sit, proculdubio non committet vnquam, aliquid vt neget à se petentibus iis, quos nimia charitate in filios adoptauit: cum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite et accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cum sit omnipotens, nihil est quòd dubitemus, quin præstare queat quæ petuerimus. Quando itaque certò nobis constat, quòd & vult & potest ea præstare nobis omnia, quæ precati fuimus, accedendū nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe certaque fiducia quæ petuerimus obtinendi. Quò plures autè accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, quòd impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipsi modò Deum deprecemur, verum etiam sicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem sanctòrum: sicut Paulum quoque non semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctòrum intercessionibus postulemus: non eorum tantum qui in hac lachrymarum valle nobiscum degunt, sed magis etiam illorum, qui cū Christo felicissimè viuunt. Nā qui corpus hoc mortui circumferunt, cum & ipsi non sint absque peccato, vt necesse habeāt nobiscum vnā dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoque non esse solliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos affectione, similiterque res illis nostræ curę sint atque iis, qui cum sint absque macula iam & ruga, omni cura & sollicitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potius. Qui cum fratres nostri, cum eiusdem cuius nos corporis membra sint, atque ideo nos non diligere non possint, cum præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modò non cessatura, verum etiam tum demū perfecta sit futura, facere nulla ratione poterunt, vt salutis nostræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtineant dubium non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certo sciri vix potest qui nondum sunt

sunt de corpore mortui huius liberati. Quapropter ferendi non sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem ecclesiæ iudicio cōdemnato, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: posteaquam verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius cōfutauit, Hieronymo, Si Apostoli & martyres adhuc in corpore cōstituti possumus orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos: Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidē verbis eum nunc appellet in cœlis agitem? Verum nec eos audiamus, qui mortuorum hanc vocant inuocationem. Quin ipsum potius Christum veritatis magistratum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos demones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituntur? Nostra hæc mors potius quàm vita dicenda est: Nam quotidie morimur, neque est hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autè vita sempiterna cum sit, nulli iam est mortui deinceps obnoxia, nos vt prae illis verè mortui dici possumus. Iam verò quòd dicunt, inuocatione sanctòrum Christi gloriam obscurari, tantum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in aliū tota fiducia, quàm in Christum transferretur. Nisi forte si quis parum sibi bene conscius, atque adeò regis conspectum reueritis deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eū esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adit, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quò cum suam indignitatem agnoscat, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendationem. Et sit non raro, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam, auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile: qui vique adeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic

Mat. 22

Sancti viuunt.

1. Tim. 6

Ioan. 14

vifum

visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum nō debemus indignari fieri ministri, quos vt naturæ suæ diuinæ

2. Pet. 1 est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ
Philip. 2 confortes faceret, ideo non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non prestitit,

Mat. 9 quod credentibus in se pollicitus est. Contactu sūmbria

Acto. 5 Christi sanata est mulier profluuiio laborans, Magnum fuit

Acto. 19 hoc: Sed maius illud, quod ymbra Petri sanabat ægros: quod sudarius & semicinctus, quæ Pauli corpus contigissent, à demoniis plerique liberabantur: Quæ res tantum abest vt aliquis Christi gloriæ detraxerit, magis etiā vt illustrem eā reddiderit. Neque enim ad aliū, quā ad ipsum Christū omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc

Honor Dei
& Sancto- rum. ab Apostolis miracula fiebant. Sed hic obicitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum

Esai. 42 Deum tuum adorabis, & illi soli seruius. Quamobrem im-

Deut. 16 piè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scri-

Matt. 4 ptum est ò Satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu

persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse

pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Glo-

ria & honor omni operanti bonū, Iudeo primū & Gra-

Roma. 2 e. comon enim est acceptio personarū apud Deum. Scriptum

Genes. 33 est & illud, quod Iacob adorauit septies obuiantem sibi

Iudith 10 fratrem: quod Iudith Holofernem in conopæo sedentem:

3. Reg. 1 Quod Nathan, quod Belsabee regē Dauid: quod Nabu-

Daniel. 4 chodonosor Daniele: quod Abraham & Iosue angelos

Genes. 19 adorauerunt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Pro-

Iosue 5 phetas idololatriæ reos pronuntiare: audebis ne, quod Paulus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare: Qui cum dix-

erit vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria

& honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo,

quemadmodum quod Dei digito scriptū est, intelligi oport-

1. Cor. 8 reat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas quæ

ædificat, non decrit nobis, sicut aliarum, sic & harū scriptu-

rarum sanus intellectus: Quod si verba captiosè scrutatus

fueris, cum dicitur: Dominum tuum adorabis & illi soli seruius, nunquam ex illis colliges solum Deum esse

ador

adorandum, verū illud potius, soli Deo esse seruendum.

Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire nō

debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ

reus pronuntari. Atqui Paulus adeò non prohibet homi-

nem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum serui-

re oporteat, præcepta dederit. Serui, inquit, obedite domi-

nis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cor-

dis vestri, sicut Christo: non ad oculū seruientes, quasi ho-

minibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longè Paulus

ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud ali-

ter etiā seruos dominis carnalibus quā ipsi Christo vo-

luerit obedire. Quæ verba si quis in flatu sensu carnis suæ

remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis,

quā idololatriam docuisse Paulum colligeat: qui non alio

loco dominos à seruis haberi voluerit, quā quod Christū

ipsum, Verba sunt clara & aperta: Sed nunquam id vel co-

gitare Paulo in mētē venit, vt diuinum honorem ad ho-

mines transferat, velle. Quid igitur dicemus: patiemur

ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi in-

famia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregau-

erūt semetipsos, aspersam videmus: quæ vel errare cum

Paulo satius ducit, quā cū istis rectè sentire. Certa enim

est, quod neque Paulus errare, neque possunt isti rectè sen-

tire, qui se à compage Christi corporis auulserūt, atque ita

ex membris Christi facti sunt membra diaboli qui mēdax

est & pater eius, Qui, quemadmodū iam antè docuimus, **Ioan. 8**

quo facilius incantis ouibus obrepere, sese diuinæ legis sen-

tentiis, velut quibuscūq; velleribus obuoluit subinde vocife-

rans, scriptū est enim. Sed de eo quid scriptū sit, nō est vlla

nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodū quod scriptum

est accipi oporteat, controuertitur. Rident isti qui nihil si-

bi non arrogant, nihil ecclesiæ nō detrahunt, tanquā à scho-

lasticis Theologis inuentū, quod de duplici cultu, siue ado-

ratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: cum tamē

id non trecentis his annis, quod isti volunt, ab illis excog-

itatum, sed ante mille propè ducentos annos ab Augusti-

no literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem

hanc ad lucem scripturis afferendā attulerimus, quemad-

modum defendi possint, quin ipse sibi cōtradican, inueni-

ri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à

præfisc

Ephes. 6

Ioan. 8

*Cultus du-
plex.*

*Aug. li. 8
de ciui. Dei.
cap. 27. &
lib. 10. cap.
1. & 3*

perficis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquam liberalis educatus, cuius aures his vocibus nō perfonuerint, esse duplicem cultum, adorationē, & seruitutem: vnam latræ, dulciā alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem dulciæ Paulus hominibus præstari voluit, latræ vero nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam salutamus, cōuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quàm saluatio, siue amplexū malis dicere, & est vox multe significationis. Adoratio enim est cūm venerationem, desiderium, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodo timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: est quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit a filiis Heth, in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos a potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcè est latreusis, Adorabis, absolute ponit, neque adiciit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis siue seruius, quod græcè est latreusis soli adiciit, quam ob causam latrām soli Deo tribuimus, ad illūque referimus. Et in secunda actione: Qualis verò est iste adorationis honor? profecto non alius quàm is quo nos peccatores quoque inuicem prosequimur, saluantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostroium. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latrām exhibentes, posticum intercessionem intemeratā domina: nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumque sanctorum. Extant autem tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detrahunt scripti, in quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcūque vel contra imaginum, vel contra sanctorū venerationē obiciuntur, præclare diluuntur.

In epist. Tarasij & synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7 actionis.

tnr. Verum vt res omnis vel cæco perspicua esse queat, neque sit quisquam, qui non intelligat, quàm falsò isti, qui quod ne milites quidem impij qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconfutilem in toriam particulas considerunt, vnam, sanctā, catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnus omnium grauissimè criminis infundunt propter eum quod sanctis tribuendum esse docet honorem, liber de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari? bonus esto: Satis illos colui, quisquis imitatus est. Augustinus verò summam religionis esse dicit, imitari quem colis. Hunc adeo requirit a nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cælo descendere, & in terris cum hominibus versari vulerit, quò in illo homine factò, quædammodum nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neque enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verum etiam vt esset via per quam ad vitam peruenire nobis liceret: Non ideo tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tēpore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortēque nostram moriendo destrueret, veritatem vt seipsam viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambulemus, neque satis esse putaremus, si crederemus quòd vita nostra factus est, quodq; satisfaciendo pro peccatis nostris, nos a morte liberauit: atq; ita omni cura soluti, in vtrāque quod aiunt, aurem dormientes, otio iam & voluptati vacaremus: verum vt aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitā cōsequi vellemus. Condidit Deus hominē ad imaginem & similitudinē suam: hanc ille cūm propemodū amisisset visio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam sic deformatā in nobis vt amissa videretur, restauraret. Quantū igitur eū esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de cælo descendere, & in hac lachrymarum valle carnē nostrā indutus cū homini bus versari dignatus est? Ad hūc nos cultū inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambu-

Ioan. 19

Cultus Dei triplicex.

Seneca.

Libr 8. De ciuitate.

Dei, ca. 17

Hebr. 12

Genes. 2

Ephes. 5

lare in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis, relinques vobis exemplum, ut sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cum ait: Qui dicit se in Deo manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur: Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur? Nunquid nefas esse putamus, praeipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais ô Paule? Christus ideo venit in mundum, ut imaginem & similitudinem Dei, quam inobedientia sua primus parens noster propemodum amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restitueret. Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me inô Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego: Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quæ temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum? nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vindicare: soli Deo debitum cultum in se transferre: vellet qui praeipuus Deoq; multo gratissimus in imitatione consistit. Hic facile quibus perspicit, si quis verbo vergeat (quod hoc tempore fieri pro dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, ut non recte hominem etiam imitari liceat. Non itaque transfudit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogauit, quin potius, quem admodum hanc, ad quam inuitat, imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cum post ea verba, Imitatores mei estote: statim subiunxit: sicut & ego Christi. Haec tenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est.

est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verum quatenus misericordiam Dei consequutus: 1. Tim. 2
non ipse iam vivebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi Galat. 2
mundus & ipse mundo fuit crucifixus: ut imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quam Christum in Paulo viuente imitari. Galat. 6
Vides igitur quod recte cultus hic sanctis tribuitur, quos cum imitari iubemur, nihil aliud quam Christum in sanctis imitari iubemur, omnis ut honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere possit aliquis: Quid est homo, vi possit sequi regem factorem suum? Quomodo prestare possum ego pulvis & cinis, ut incedam vestigiis creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, ut in illis Christum viuente & operante imitemur, neque desperemus ea nos prestare posse, quæ eadem qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoque præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicentes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, ubi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, ut per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum ætælorum hereditate possideamus, quemadmodum pollicitus est qui mentiri nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuens filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, sanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant. Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minime gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, ut ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati,

per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuentem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo, Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficitur omne datum optimū, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui vero ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intellegit vitam sanctos) collatus, benevolentiae significationem apud communem Dominum habet, Quod toridem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctae secundae Nicenae repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Roma in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri, In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quod Apostoli, quod martyres, quod imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quam vel Aristidi iusto, vel Phorioni, vel Zenoni, quorum vitae sanctimoniam ab his, qui Gracorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ea tantum abest, vt honorandis illis obsecratur Christi gloria, nihil vmagas ad eam illustrandam pertinere videatur, quam ea quae sanctis praestatur veneratio. Sed hac de re (dicunt isti qui segregauerūt semetipsos) non est nobis vbiusquam controuersia: de inuocatione contendimus, quam soli deo deberi censemus: atque ea quae fungimur usurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, cum idololatriae reum pronunciamus. Atqui quae imitationis, quae venerationis, eadem est & inuocationis ratio. Si nullū est crimen in imitandis sanctis, cum se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se non sanctum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: nullum est

crimen in glorificandis illis, cum discretis verbis Deus dixerit, Gloriam meam altari non dabo: quid esse criminis poterit

poterit in illis inuocandis: non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatori-
bus. Quomodo inuocamus, aiunt, in quem non credide-
runt? In sanctos autem non credimus, Quid si in illos quo-
que rectè credi docet Paulus? Verba sunt illius ad Phila-
monem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes
sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in
symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Eccle-
siam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque
dicens: Cum solemne sit in lauro, post Trinitatis confes-
sionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam
ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorū? Sed non ha-
bent, In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in
eam credere quam nesciuit, Qui etiam Pauli locum hunc
exponens adfert illud, quod est in Exodo scriptum, Credi-
dit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadē
credulitas in Moysen rebusur & in Deum: vt populus qui
credebat in dominum, atque credidisse dicitur in seruum.
Hoc autem non solum in Moysē sed in omnibus eius san-
ctis est, vt quicumque credidit Deo, aliter eius fidem reci-
pere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim
in Deum perfecta dilectio & fides, quae in ministro eius
odio & infidelitate renatur. Sed & Chrysostomus eūdem
Exodi locum adferre, negat imminui Dei dignitatē, quod
ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non
vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoque,
recitante Pamphilo in apologia eius, Est, inquit, fides nos-
tra, primò quidem omnium in dominum nostrum Iesum
Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Pa-
triarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in
sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum
autem aliter in sanctos credimus quam in Deum, sic aliter
etiam eos inuocamus quam Deum. Deum inuocantes di-
cimus, concede quæsumus, da quæsumus, praesta quæ-
sumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocan-
tes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus
illis tribuimus inuocatione nostra in caelis cum Christo
triumphantibus, quam cuius est fratribus in terris nobiscum
adhuc militantibus, Quae malum igitur intemperiae agunt
istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines

Exec. 36
Rom. 1

Nazian. in
oratio in

Athana.
Iacob. 1

Epiph. Ha
res. 26

Bas. in 40
martyres.

Dam. lib. 4

Actio. 4

Augu. in
Psalm. 44

Sanctorum
inuocatio.

Fier. Ad
uersus luci-
monem.

Hieron. in
epist. ad Phi-
lomonem.

Exod. 14

Chrysosto.
Tom. 3. in
ser. de fide,

lege na-
tura.

Leo. ser. 12. de passione domini. Epiph. 83. 34. merit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus, Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd quamuis in co-
spectu Domini multorum sanctorum preciosa sit mors, nul-
lius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acepe-
runt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudi-
ne exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ. Singu-
lares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quis-
quam debitum suo funeri soluit: cum inter filios hominū
solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifi-
xi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt susci-
tati: de quibus ipse dicebat: Cū exaltatus fuero, omnia tra-
ham ad meipsum. Sic & ante Leonem à Cyrillo sumus in-
stituti, quòd vnum mori oportuit, sufficienter pro vita om-
nium redemptionem, & vt & mortuorum & viuorum impe-
rium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putare,
Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid
contulisse. Cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli
iure connumerantur: vnus enim nobiscum illos naturæ
fuisse constat, in quos imperium mors suam exercuit. Sic
æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit
sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis me-
ritis consequeremur gratiam. Et rursus, Et si fratres pro fra-
tribus moriamur, tamen in fraternalium peccatorum remis-
sionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille
pro nobis. Sic & qui præcessit hos Hilarius: Domino, in-
quit, seculi motus tempestatesque calcanti, non esse quis-
quam passionis participes poterat. Solus enim passurus pro
omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit
quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cum esset ipse
redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus ante redimen-
dus ad redemptionis istius fidem, cum in Christi martyre
referuaret. Sic post hos quoque aliquot seculis docuit Pe-
trus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis
seculi funt, quorotum sacræ Theologiæ professores dici &
esse voluerunt. Christi passio causa est nostræ salutis, quod
non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione re-
dempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modò
istis, qui passi sunt, verum etiam aliis fidelibus ipsorum pas-
sione, verumtamen nostræ redemptioni non sunt, hoc enim
passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambr. lib. 7.
in

in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi,
neque enim redimere potuit sanguis prophetarum. Neque
redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione re-
dempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit,
qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset præ-
stare nunquam valuisset. Vtunque sanctorum quoque pas-
siones nobis, verum iam redemptis profunt. Quamobrem
qui redemit nos mediatorem eum, nunquam agnouit aliū
vna, sancta, catholica, apostolica Ecclesia, quam vnum &
solum dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro no-
bis mortuum: à quo docti, vt in ipsius nomine patrem pe-
teret, simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiā lau-
dis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vo-
cant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum
neque per Paulum, neque per alium quempiam sanctorū,
sed per dominum nostrū Iesum Christum: per solus illius
passionis & mortis meritis, qua nos redemit quæ petit,
omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana, quòd non
ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum
tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere cona-
tus es: quòdque iuxta sanam Pauli doctrinam non alium
redemptorem agnoscat & confitetur, quam dominum no-
strum Iesum Christum, etiam si cum eodem Paulo sancto-
rum sibi putat intercessionibus vtendum. Sed Paulus, in-
quit, ad viuorum non mortuorum intercessionem confugit.
Atqui Deo viuunt illi, cuius conspectu fruuntur, præ quibus
nos rectè mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi
Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos celo iam potius in-
uocare, & eorum intercessione vti prohibet? Sed nusquam
id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scriptu-
ris extat exemplum. Non præcepit: Verum ille tamen di-
scripturæ locus, quo benedicens Iacob filiis Ioseph, ait: In-
uocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum
meorum Abraham & Isaac: quid aliud quam sanctorum,
qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocatio-
nem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud,
quod à Mose dictum est: Quiescat ira tua, & esto placabi-
lis super malicia populi tui. Recordare Abraham, Isaac,
& Iacob, seruorum tuorum, quibus iurasti per semetipsum
dicens, &c. Quòdque dixit Daniel: Ne auferas à nobis mi-
B 5

*Ioan. 15
Hebr. 13*

*Sancti mor-
tui inuocan-
di.
Gen. 48*

*Exod. 32
Daniel. 3*

seruicordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinæ humanitatis exemplum adducens. Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquendi fiducia sit, quisque peccatores restituere possit, nullo prorsus inuenietur, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatum? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor urbem, David etiā filij mei causa, qui ab hac iam pridem vita discessit. Aspice, sanctorum quanta sit virtus. Neque enim sua verba tantum aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Helix liquidè leonina pellicis Iordanem discindere fecit: Trium puerorum calcei pet ignes ambulauerunt. Helisai lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo. ferum sustinere coegit: Moysi virga mare rubrum dehiscere iussit: petram dissumpere valuit: Pauli vestes morbos fuerunt: Petri vmbra mortem fugauit: sanctorum martyrum cinis improbos demones expulit. Non desunt itaque scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro nobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere doceri possit. Verum fac ita esse, quòd nusquā id scriptū sit. At si nihil nisi quod scriptum est, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debet, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce hominios: de diuinitate sancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: de quæ aliis nonnullis, quæ Arius, Mace donius, Eluidius, Donatus, reicienda esse putauerunt, quòd è scripturis probari non possent. Nūquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis. Non est, scriptū, igitur amplectendum nō est, cum ipsis illis authoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quicquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpell

pellandi formula, qua nos in litantis vtimur. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, in beatum viuens in perpetuum, & victor permanens in cōspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero. Beatus Ephrem Edisene Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudib⁹ sanctorū martyrum: Precamur vos, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subistis, atque ideo familiaris Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Item in Threno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicii, libera nos à futuro igne & tenebris. Tu nanque es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoque Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persua-de. Et eius discipulus Hieronymus: Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus, Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequens Augustinum, eodem vixit seculo, Victor: Deprecamini Patriarchæ, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesiæ: orate sancti Prophetæ cognoscetes afflictam, quam ante vaticinante præconio cecinitis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitatis, præcipue te Petre beate, tu sancte Paule gentium magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebatur. Sed & pro malis orate, iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis, prostrati

roga

Orig. lib. 2.
in beatum
Iob.
In lameta.

Nazian. in
monodia
Basilij.

Hieron. in
Epitaphio
Paulæ.

August. in
medit. c. 23.

Vict. li. 3. de
persequutio
ne Vandali.

rogamus, vt nō spernatis vestros miseros peccatores per eū qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et aequalis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit, cum Petri & Pauli, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentiū verba faciens: O Christi decus, inquit, Audi poetam rusticum, cordis facientem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelam cōsequi. Porro Basilium adeo nō reprehendendam putat sanctiōri inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia, ad hos cōfugiat: qui rursus latetur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus latis. Quos etiā ipse postea inuocat. Quem imitatur Gaudētiū, de isdem quoque habuit & de aliis nonnullis scribens: Supplices, inquit, ad eorum in dedicatio ne Basilica cōcilij sanctorum. Chry. hom. 66. ad pulu An. tioch. vestigia cōcurramus, vt ipsi intercedentibus vniuersa que poscimus adipisci mereamur. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quod is purpura indutus, accedit martyrum sepulchra cōplexurus, & fastu depolito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idololatrias fuisse Origenem, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Ioānem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad sanctorum intercessionē & cōfugerunt ipsi, & aliis vt confugerent auctores fuerunt? Nos verò multo rectius eos idololatrias esse censuimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeo tuerunt, vt ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones anteponant. Cui cum resistunt, non hominibus resistūt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequuntur deos alienos. Sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesiis doctrinas legimus appellari, quod non secus ab hæreticis ipsorum commenta quam ab ethnicis dii sui obseruentur. Tanta fuit priscis illis

illis seculis sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cum aliis in locis, tum vbi vitam beati Babile persequitur, ad Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiā alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis: Qui susgentiles, ducebantur & circunducebantur: qui contempti erant & quod Christi vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi desuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictiis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pelionis currunt & reges, & præfides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, nō si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, stantque piscatorū ostiarij reges: neque hinc in morte confunduntur: sed honestantur, & ipsi & eorum nepotes. De Theodosio narrat Rufinus, quod is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, ciliicio prostratus, & auxilia sibi fide sanctorum intercessionē poscebat. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quatenus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quāta per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo, quid quique beneficij accepisset. Suo quoque tempore factum esse refert Theodoricus, vt votorum rei donæ perfoluerent: atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspendentes, ex auro argenteue confecta. Denique sub ipsa propemodū Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerēt, quemadmodum ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Ita que non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam inde à multis seculis facitatum id esse narrat Augustinus, cū à Fausto Manichæo, tum à Maximo Madaurensi, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singulare cultum, quo sanctos marty-

Chrysostomo 3. in demonstra. aduersus gentiles, & quod Christus sit Deus.

Russ. lib. 2. ca. 3. 2. eccle. hist.

Augul. lib. 22. de ciuitate Dei, ca. pit. 28

Theod. li. 8. de curatio. Gra. affect.

Euseb. lib. 4. cap. 15. eccle. hist.

Aug. cōtra Faustū, lib. 21. cap. 21.

res

In sermo. quo habuit in dedicatio ne Basilica cōcilij sanctorum. Chry. hom. 66. ad pulu An. tioch.

Hier. 3. Ofie 3. Reliquia sanctorum veneranda.

Lib. 8. de ci res prosequi videbantur. Quorū errorem refellens Augu-
uitate Dei, stinus: quāvis reuerenter colerentur sancti, negat illis ta-
cap. 7. lmo. men vllum honorē diuinum tribui. Sic enim loquitur con-
Li. 10. ca. 1 tra Faustum scribens: Populus Christianus memorias mar-
Epi. 43. in- tyrum religioſe ſolennitate concelebrat, & ad excitandam
ter epistolae imitationem, & vt meritis eorū conſocietur atque oratio-
Augustini. nibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo
Lib. 20. martyrum (quāvis in memorias martyrum) conſtituamus
cap. 21 altaria. Quis enim antiſtim in locis ſanctorū corporum
 aſſiſſet altari aliquādo dixit, offerimus tibi Petre, aut Pau-
 le, aut Cypriane: Sed quod offertur, offertur Deo, qui mar-
 tyres coronauit, apud memorias eorū quos coronauit: vt
 ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat
 ad accendendam charitatē, & in illos quos imitari poſſumus,
 & in illum quo adiuuante poſſumus. Colinus ergo marty-
 res eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita co-
 luntur ſancti Dei homines. Sed illos tantō deuotius, quan-
 tō ſecurius poſt incertā omnia ſuperata: quantō etiā fiden-
 tiore laude prae dicamus, iam in vita feliciorē victores,
 quā in iſta adhuc pugnātes. Ad illo cultu qui grāe latina
 dicitur, latine vno verbo dici non poteſt, eū ſit proprie
 quādam diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colen-
 dum docemus niſi vno Deum. Cum autem ad hunc cultū
 pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorū
 qui hoc etiā idolis exhibent, nullo modo tale aliquod offe-
 rimus, vel offerendū precipimus, vel cuiquam martyri, vel
 cuiquam ſanctae animae, vel cuiquā angelo. Nunquid non
 perſpicue ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco, qui cultus,
 quāne ſeruitus proprie diuinitati debeatur, quae contra
 mortalibus quoque tribui recte poſſit. Imitatio, honor, in-
 uocatio, debentur quide Deo, verūm nō ita proprie, vt non
 etiam ad homines recte trāſſerri poſſint. Ceterū offerre
 ſacrificiū ita eſt proprie diuinitati debita ſeruitus, vt qui
 homini eā tribuerit, idololatrie crimē effugere nō poſſit. Si
 cur etiā ex quarta & ſexta actione ſecūda Nicēna Synodi
 colligere licet. Hic ergo cultus, hac ſeruitus non tribuitur
 in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari verō ſanctos, honorare
 ſanctos, dicere ſanctae Patre ora pro nobis, & ſicut in eccle-
 ſia Dei ſemper, & licebit. Neque alij ſunt, qui cultum hunc
 deberi ſanctis negant, quān qui ſacrificiū proprie diuini-
 tati

rati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublata proſus eſſe
 cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris vel amicis, aut filiis po-
 tius Dei honorem auferre conātur, quo facilius poſtea, qui
 ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis
 Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio at-
 que ſacerdotio ſpoliatis nos abſque Deo eſſe faciant. Et
 hoc eſt quod paulatim Satanas molitur. Primum vt ami-
 cos ſiliosque Dei, & membra Chriſti corporis, deinde vt
 Deum ipſum nos contemnere faciāt, & omnem benefici-
 orum eius memoriā ſempiterna quādam obliuione obſcurat.
 Verūm hoc, aiunt, eſt diuinum honorē in homines trāſſer-
 re: quod ſolius Dei propriū eſſe videtur, qui dixit: Ego do-
 minus ſcrutans corda, & probās reneſ: id hominibus tri-
 buere, quaſi poſſint aut audire ſancti petitiones noſtras,
 aut motū cordis eius qui precatur, iudicare. Ceterū ſi
 quis neſas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturam ar-
 guat, quae tribuit Eliſae, quod is abſens cognouerit, quae
 Gieſi diſcipulus eius fecerat, cum a Nahaman Syro mūne-
 ra accepiſſet: quod omnia verba quaecunq; locutus eſſet
 in conclau ſuo Syri rex, cognita habuerit: nec illud igno-
 rauit, niſiſſum eſſe ab rege Iſraēl, qui caput ſuū praece-
 deret. Tribuit eadē & Petro, quod ſciuerit is Anania & Saphi-
 ram fraudaſſe de pretio agri. Quod ſi diuini latine vocan-
 tur, qui vel praeſentia vel futura cognoscūt, cur hoc diuini-
 tatis genus non recte tribuatur ſanctorū ſpiritibus, quādo
 corpus etiam Eliſae mortuū, oſa Ioseph quae viſitata fue-
 rant, poſt mortem prophetaſe legimus? Quid autem aliud
 eſt prophetia, quān quod a Caſſiodoro ſcriptum eſt, in ſpi-
 ratio ſue reuelatio diuina? Eſt ne autem verſimile, quod
 pleraq; reuelata ſunt Eliſae cadaueri, reuelata ſunt oſibus
 Ioseph, reuelata ſunt Eliſae, reuelata ſunt Petro, reuelata
 ſunt alijs quoq; ſanctis in terris adhuc agentibus, & nō re-
 uelabitur eorundē, aut aliorum etiā ſanctorum ſpiritibus,
 in beatorum ſedes receptis, quid a ſe petant, qui degunt
 adhuc in hac vita membra corporis eiſdem, de quorum
 ſalute cum primis illos conſtat eſſe ſolicitos: Sepulchri in in-
 ſerno dimes, quid ſui fratres agent, quos in hoc ſeculo re-
 liquerat, nō ignorabat: & ignorabūt ſpiritus coeleſtes, quid
 agant, quid a ſe precentur fratres, corruptibile corpus hoc
 adhuc circumferētes: ſerūtq; meliori cōditione damone-
 quos

*Sancti quo
modo cogn
ſcant preces
viventium.
Hier. 17.*

4. Reg. 6

4. Reg. 5

*Act. 5
diuini qui
diſti.*

Ecc. 48.

Ecc. 49

Prophetia

quid.

Luc. 16

quos non omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Casianum Serenus memorie prodiderunt, quam animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruuntur. Ipsam animarum vim subtilitate sua cap. 20. & pleraque prauideret, maximè cum a sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur: la. 7. cap. 1. Quotò plura prauisuros certum est, cum eum videbunt Greg. li. 4. qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo dialog. c. 25. visum fuerit eis reuelare: Quod si verum est, quod dixit veritas, quæ menti nescit, quod in resurrectione erimus: cur angeli in cælo: angelos autem nō modo scire quid precentur in hoc seculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quod iam dubitet quisquam, quin animæ piorū desideratissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelantibus angelis, quod Dionysius visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadā cælest. Hic. percipiendi, cum similes angelis facti sint: siue quia videtes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, ubi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat ait ante Gregorium Dionysius, ubi omnes fontem scientiæ Deum vident: Certe qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorent. Verum ut qui semel à via recta deflexerit, eos in alium atque alium errore incurrere videre licet, si cunctis qui à vero semel aberrauerunt, error alius alium trudit. Neque enim desunt, qui cum falsam opinionem suā de non inuocandis sanctis alia ratione confirmare nō possint, eo tandem audacia: atque amentie prorumpant, ut asseuerare non dubitent, nondum esse potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quem angeli prospicere desiderant, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicii diem, in quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christum negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictum est, quis

erit

erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum, qui Christi passionem & mortem præcesserunt? Si æque ut illis, clausa nobis adhuc est cæli ianua, quàm nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autè fuit causa quamobrem vel illi tantopere desiderarent venturi Messia incarnationem, vel nos de eo, quod is tadem aduenerit, vna cum illis adeo lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visio, neque prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicii dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum infania manifestè scriptura reclamationat & veteris & noti Testamenti, quæ simul ut homo fuerit mortuus, vel pœnas cum debitas persolvere, vel si nihil in eo sit quod purgandum resset, euectigio cælestis regni præmia consequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipse quoque, cruci affixus, Hodie mecum eris in paradiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Porro Paulus cum dixisset, Id quod in præfenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non cōtemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna: Subiungit illico: Scimus autem, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod edificatiōe ex Deo habemus domum non manu factam, sed æternam in cælis. Quibus verbis an non clarè indicat, quod simul ut ex diuersorio corporis huius anima migraverit, ad æternā illam cælestem domum euectigio transfertur? Quod si quis contenderit, spe tantum id fieri non autem re, quod aliud ex eo consequetur, quàm quod nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore separate, quàm eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere: Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa non dissoluta, per æquæ sperare nobis domū illam cælestem licet: qui (quod ab eodem Paulo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verum & hunc scrupulum exemit nobis

C

Iob 21
Lucæ 16
Lucæ 23
Apoc. 2

2. Cor. 4

Rom. 8 Paulus, & omni proflus nos dubitatione liberauit, cū paucis interiectis ita loquitur. Audentes igitur semper & scientes, quoniam dñi sumus in hoc corpore peregrinamur à domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem) ad demus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad dominum. Quid magis dilucide dici potuit ad id quod volumus ostendendum? Sicut mercenarius prætolatur finem operis sui: sicut desiderat ceruus ad fontes aquarū, sic scitabat anima Pauli ad Deum fontē viuū, atq; ideo cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius presentia fui posset, quem tanto ardore videre gestiebat. Hoc est quod alio quoque loco dixit, Habere se desiderium dissolui & esse cum Christo. Quorum autem peregrinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tā desiderato Christi aspectu fruēdū illi non erat? dissoluitio facta, fuit nihilominus expectādus extremus generalis iudicii dies, quo primū ei videndi Christi potestas fieret? Quis nō videt quā inepta, quā absurda sit hæc opinio, etiamsi Græci quidam non ignobiles in ea fuisse videntur. Quauis Cyrillus contrariū non obsecrē fensierit, sic scribens ad reginas libro secūdo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in subterranea receptacula demittebantur implentes mortis promptuarium, vbi autem Christus spiritum suum patri commendauit, etiam hanc nobis preparauit viam: non enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fidei conditori nostras commendatas animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christum, Iude & Basilium. An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fati teri cum Christo non esse, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore præsens est apud dominū, & resolutus iam est cum Christo: istos verò non concedere spiritui sancto quantum in ipsis est, vt vel eodem modo, quo homines cum Christo sit. Verū hic isti querunt, quis generalis iudicii sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisque suam recepturus est? Respondet huic questioni Gregorius, quod hoc animabus crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum verò etiam corporum beatitudine perficiuntur, vt ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolore pro domino cruciatusq; pertulerunt. Pro hac quippe gemi

nata

nata earum gloria scriptum est, in terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: Data sunt illis singula stola alba, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleteretur numerus cōseruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modo animarum tantum, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum: Non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, vt non sine nobis consummarētur: quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cū fratres quoque suos coronari simul vident. Si enim corpus vnum omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum simul & communiter coronatur, & non partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente. Extat præclarus quidam sermo Theodori: in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit non esse rationi consentaneum, vt vel si vicerit sola coronetur, vel si non sit victoriam consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnatū querentem de carne inducit, cum illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustum illum iudicem deprecantem: quandoquidem illa sinistra via est anima in iis omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esset gloriæ particeps. Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explanantem audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur vt cum diligenter legant, & quantum dominus adiuerit intelligant, memoriq; commendent.

Expositio Dominica orationis auctore beato Cypriano martyre.

C A P. L I X.

Vangelica precepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quā magisteria diuina, fundamenta ædificanda spei, firmamēta corroboranda fidei, nutrimenta fouendi cordis gubernacula dirigē-

C 2

Apoc. 6

Chrysostomus. hom. 28. in epistol. ad Hebræos.

Orig. hom. 7. Theod. de providentia sermo. 9

De gratia & libero arbitrio, cap. 13

Basil. de spiritu sancto ad Amphilochium Iudicij generalis vsus Gregor. lib. 4. dialog. cap. 24

di itineris, præsidia obtinēda salutis: quæ dū dociles credē-
tium mentes in terris instruit, ad cælestia regna perducit.
Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & au-
diri: sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur, quæ Dei
sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur: nō iam
mandans, vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam
nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis er-
rantes improvidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illumi-
nati, interitū dūce & rectore domino teneremus. Qui inter
cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus po-
pulo suo consulit ad salutē, etiā orandi ipse formam dedit,
ipse quod precamur monuit & instruit. Qui fecit viuere,
docuit & orare, benignitate scilicet qua & cætera dare &
conferre dignatus est, vt dum prece & oratione ea, quam fi-
lius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam
prædixerat horam venire, quando veri adoratores adora-
rent patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod ante pro-
misit, vt qui spiritum & veritatem de eius sanctificatione
percepimus, de traditione quoque eius verē & spiritaliter
adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio,
quā quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spi-
ritus missus est? Quæ vera magis apud patrem precatio, quā
quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter,
quā docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando
ipse posuerit & dixerit: Reiciitis mandatū Dei, vt traditio-
nem vestram statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi, si-
cut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est
Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi ora-
tionem. Agnoscat pater filij sui verba, cū precē facimus.
Qui habitat in peccatore, ipse sit & in voce. Et cū ipsum
habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris,
quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati
nostri verba promamus. Nam cū dicat: Quia quæcūq;
petierimus à patre in nomine eius dabit nobis, quanto ef-
ficacius impetramus si quod petimus in Christi nomine,
petamus eius oratione? Sit autē orantibus sermo & preca-
tio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogite
mus nos sub conspectu Dei stare. Placendū est diuini ocu-
lis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis
est clamoribus strepere, ita contra congruit verēcundo
modestis

Oratio do-
minica cate-
ris antese-
renda.

Matth. 15

Ioan. 16

Oratio qua
lis.

modestis precibus orare. Deniq; magisterio suo dominus
secretō nos orare præcepit, in abditis, & semotis locis, in
cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, vt sciamus Deū
vbique esse præsentem, audire omnes, & videre, & maiesta-
tis sue plenitudine abdita quoque & occulta penetrare,
sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de
longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego
ergo non videbo eum? Nonne cælum & terrā ego impleo?
& iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos &
malos. Et quando in vnum cū fratribus conuenimus. Et
sacrificia diuina cum Dei sacerdotē celebramus, verēcun-
diæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ven-
tilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionē com-
mendandam modestē Deo, tumultuosa loquacitate iacta-
re. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admo-
nendus est clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante
domino & dicente: Quid cogitatis nequā in cordibus ve-
stris? & alio loco: Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum
scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro re-
gnorum ecclesiæ typum portans custodit & seruat, quæ
Deum non clamosa petitione, sed tacitē & modestē intra
ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece oc-
cultā, sed manifesta fide: Loquebatur non voce, sed corde,
quia sic Deū sciebat audire, & impetravit efficaciter quod
petiit, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina,
quæ dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius moueban-
tur, & vox eius nō audiebatur, & exaudivit eā Dominus.
Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubili-
bus vestris & cōpungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadē
spiritus sanctus suggerit & docet, dicens: In sensu autē
tibi debet adorari dominus. Adorans autē fratres dilectissi-
mi nec illud ignoret, quemadmodū in templo cū Pharisæo
& Publicano orauerit: nō alleuatis impudentē ad cælum
oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suū pul-
sans, & peccata intus inclusa confessans, diuinæ misericor-
diæ implorabat auxilium. Et cū sibi Pharisæus placeret,
sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spem salu-
tis non in fiducia innocentie suæ posuit, cum innocens
nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exau-
diuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in

Hier. 23
Prouer. 15

Sacrificiū.

Luc. 16

Hier. 17

Anna ty-
pus ecclesiæ.

1. Reg. 1
Psalm. 4

Hier. 29

Orandi ado-
randique
modus.

Euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare, vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cum steteret, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbatho: decimas de omnium quæcunq; possideo, Publicanus autem de longinquo stabat, & neq; oculos volebat ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suū dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suā quam ille Pharisæus. Quia omnis qui se exollit humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discentes, postquā cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus, docente domino, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiar voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tētionē, sed libera nos à malo. Amen. Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magister singularitatem noluit & priuatim precem fieri, vt quis cum precatur, pro se tantum precetur. Non dicimus pater meus qui es in cælis: nec panem meū da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantum vnusquisque debitum postulat, aut vt in tētionem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum sumus, Deus pacis & concordia magister, qui docuit vnitatē, sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legē seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus eōsensione concordēs. Quod declarat scripturæ diuine fides, & cum docet, quomodo orauerint tales, dat exemplū quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus. Tūc, illi tres, inquit, quasi ex vno ore hymnū canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondū illos Christus orare docuerat, & idcirco orātibus fuit inpetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Deum pacifica, & simplex, & spiritualis oratio. Sic & Apostolos

Pater noster.

Oratio sit communis & publica.

Dan. 7

Astolos cum discipuli, post ascensum domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseverantes omnes vnanimis in oratione cum mulieribus & Maria quæ fuerat mater Iesū, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimis, orationis suæ instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimis in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio. Qualia autem sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ sacramenta, quā multa, quā magna, quā breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritualiter copiosa: vt nihil omnino pratermissum sit, quod non in precibus, atque orationibus nostris cælestis doctrinae compendio comprehendatur. Sic, ait, orate: Pater noster, qui es in cælis: Homo nouus renatus, & Deo fuso per gratiam eius restructus. Pater, primo in loco dicit, quia filius esse iam cepit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, iis qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur re Dei filium; quod nominat patrem sibi esse in cælis Deū: contestetur quoq; inter prima statim natiuitatis suæ verba renūtiasse se terreno & carnali patri, & patrē solum nosse, & habere cœpisse, qui sit in cælis, sicut scriptum est: Qui dicit patri & matri: Non noui te, filios suos non agnouerunt; hi custodierūt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerūt. Item dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrē super terram, quod scilicet sit nobis vnus pater, qui est in cælis. Et discipulo qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit. Sine, vt mortui sepeliant suos mortuos: dixerat enim patrē suum mortuū, cum sit credentium pater viuus. Nec hoc solum fratres dilectissimi anima duertere & intelligere debemus, quod appellationem patrem, qui sit in cælis sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorū qui credūt, eorū qui per eū sanctificati, & gratiæ spiritualis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudeos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophetas, annuntiatum, & ad se prius missum non tantum infideliter spreuerunt, sed & crudeliter necauerūt. Qui iam non possunt patrem Deum vo-

Act. 1

Psal. 67

Math. 6

Ioan. 1
Patrem eū
appellamus
Deum.

Dent. 33

Math. 23
Math. 8

care, cum dominum eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in illo. Et per Esaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Vt genti peccatrici, populo pleno peccatis, filiis sine lege. Dereliquistis dominum, & in indignationem misistis sanctum Israel. In quorum exprobrationem Christiani, quando oramus, Pater noster dicimus, quia nosse esse coepit, & Iudaeorum (qui eum reliquerunt) esse desit: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen ascribitur, eis aeternitas repromittitur, domino ipso dicente: **Ioan. 8** Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum: quanta est domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit oratione celebrare in conspectu Dei, ut Deum patrem vocemus, & ut est Christus Dei filius, sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis permisisset orare. Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando patrem Deum dicimus, quasi filij Dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersetur quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet habitare. Nec fit degenter actus noster a spiritu, ut qui spiritalis & caelestes esse coepimus, non nisi spiritalia & caelestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificent me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis precio magno, clarificate & portate Deum in corpore vestro. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, ut nomen eius sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat. Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quonia ego sanctus sum, ideo petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse co-

pinus

pinus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quae autem sit sanctificatio, quae nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus praedicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Haec sanctificatio ut in nobis permaneat oramus. Et quia dominus & iudex noster sanato a se & viuificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & viuificatio quae de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei representari nobis petimus, sicuti & nomen eius, ut in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit. Nostrum regnum petimus aduenire a Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quaesitum, ut qui in seculo ante seruimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest vero fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidie cupimus: cuius aduentus ut citro nobis representetur optamus. Nam cum resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnatum sumus. Bene autem regnum Dei petimus, id est, regnum caeleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renuntiavit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideo foli se Deo & Christo dicat, & non terrena, sed caelestia regna desiderat. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus a regno caelesti, sicut Iudaei, quibus hoc promissum prius fuerat exciderunt, domino manifestante & probante: Multi inquit, veniit ab Oriente & Occidente, & recubent

Delinquimus quotidie.

1. Cor. 6

Adueniat regnum tuum.

Matt. 25

Regnum caeleste, terrestre.

Matth. 8

cum Abraham, Isaac, & Iacob in regio cœlorum: Filij autem regni expelluntur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia ante filij regni Iudei erant, quando & filij Dei esse perseverabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et ideo Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, nolle vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra) non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus quod Deus vult. Nam Deo quibus obstitit, quò minus quod velit faciat: Sed quia nobis à diabolo obstititur, quò minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quem portabat ostendens ait: Pater fi fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatē suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Nō descendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit vt faceret patris voluntatem, quanto magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem: misit in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam voluntatē Dei hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatē Dei, manet in æternum. Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autē Dei est, quam Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecūdia in verbis, in factis iustitia: in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriā facere nō nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacē tenere, Deū toto corde diligere, amare in illo quod pater est timere quodd, dominus, Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis ille

quic

quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adherere: cruci eius fortiter ac sidenter assistere, quādo de eius nomine & honore certamen est: exhibere in sermone constantiam qua confitemur in questione fiduciam, qua concredimur: in morte patientiā, qua coronamur: hoc est coheredem Christi velle esse, hoc est præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autē petimus voluntatem Dei vt in cœlo & in terra, quod vtique ad consummationem nostræ volutaris pertinet & salutis. Nā cum corpus est terra, & spiritū possideamus de cœlo, ipsi terra & cœlū sumus, & in vtroque, id est, & corpore & spiritu, vt Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnē & spiritū collectatio, & discordatibus aduersus deū inuicē quotidiana cōgressio, vt nō quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestis & diuina querit, caro terrena & secularia cōcupiscit: & ideo petimus inter duo ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eū renata est, anima seruetur. Quod aperte atque manifestē Apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæcunque vultis, ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immundicia, spurcicia, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitia, contentionēs, emulationes, animositates, prouocationes, similitudines, dissensiones, hæreses, inuidia, ebrietates, comestiones, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniā qui talia agunt, regnū Dei nō possidebunt. Fructus autē spiritus est charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcirco quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant. Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandāt & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc de terra sunt, & needū cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat quam Christus hominē cōseruādo & redintegrādo perfecit. Nā cum discipuli ab eo nō iam terra appellētur, sed sal terra, & Apostolus

Sicut in cœlo & in terra.

Collectatio carnis & spiritus.

Galat. 5

Mat. 5

1. Cor. 15

primum

Fiat voluntas tua, &c.

Matth. 20

1. Ioan. 2

Voluntas Dei.

primum hominem vocet de terræ limo, secundum verò de cælo, meritò & nos qui esse debemus patri Deo similes, qui solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic Christo monente oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus, vt quomodo in cælo, id est, in nobis per fidem nostrā voluntas Dei facta est, vt essemus de cælo, ita & in terra, hoc est in illis cre-
 dentibus fiat volūtas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cælestes ex aqua & spiritu nati, Procedente oratione postulamus & dicimus: Panē nostrum quotidianū da nobis hodie. Quod potest & spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & vterq; intellectus vtilitate diuina proficit ad salutē. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omniū non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrū vocamus, quia Christus, noster, qui corpus eius cōtingimus, panis est. Hūc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstinē & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separamur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi. Si quis ediderit de me panē, viuēt in æternum. Panem autem, quem ego dederō, caro mea est pro seculi vitā. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ediderit de eius panē, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contra timendū est & orandum, ne dum quis abstinere separat a Christi corpore, separatim remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi edieritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nō habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fide gratie spiritalis abiecinus, cibum nobis tantum petamus & victum, cum instruat dominus & dicat: Qui nō renunciauerit omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cepit esse discipulus, secundum vocem magistri sui renuncians omnibus,

Panem nostrum quotidianum.

Ioan. 6

Ibidem.

Alia interpretatio.

Luc. 14

omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinū cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victū sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnās, vt quæramus in seculo diu viue-
 re, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formās & corroborās spei nostræ ac fidei firmitatē: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundū, verum neque auferre possumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentū, his contenti simus. Qui autē volunt diuites fieri, incidunt in tentationē & mulpipulas, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitū. Radix enim omniū malorum est cupiditas, quam quidā appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantū contēndas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientiū cæcitatem mentis humane occultā deceptione fallentiū. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantiū fructuum largitate iactantē redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte exposituratur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? Latabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam decrat, victus abundantia cogitabat Contra autē dominus perfectum & consummatū docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in vsum pauperū distributis, thesaurū sibi condidit in cælo. Eum dicit posse se sequi, & gloriā dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deū ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibum potest iusto, cum scriptū sit: Non occidet dominus fame animam iusti. Et iterum: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictū neque semen eius querens panem. Item dominus promittit & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut vestiemur: hæc enim nationes quarunt. Scit pater vester, quia hominum omniū indigetis. Quærite primum regnū & iustitiam Dei,

Mat. 6

1. Tim. 6

Cupiditas, malorum radix.

Luc. 12

Mat. 19

Prou. 10

Psal. 36

Mat. 6

Dei, & hæc omnia apponēt vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cum Dei sint omnia, habenti dominum nihil deerit, si Deo ipse non

Daniel. 14

3. Reg. 17

Remitte nobis debita nostra.

Mat. 18

Nemo sine peccato.
1. Ioan. 1

Mat. 7

Ibid. 18

desit, sic Danieli in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & periclitantes homo Dei pascitur. Sic aliter Helias in fuga, & in solitudine corvis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque o humana malitia detestanda crudelitas: fera parcunt, aues pascunt, homines insidiatur & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuatur, nec tantū presenti & tēporali virtute, sed & æternæ cōsulationis, ad quā veniri potest, si peccata donentur, quæ debita dominus appellat, sicut in euāgelio suo dicit: Remisisti tibi omne debitum, quia me rogasti. Quam autem necessariū, quā prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare cōpellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientia suæ animus recordeatur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dū quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola sua ponit dicens: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittit. In epistola sua vtrunque cōplexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominū ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ referuante. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternā misericordiam promissit & veniam secururū. Adiunxit planē & addidit legem, certa nos conditione & sponione constringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrari nō posse quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa peccatores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio loco dicit: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitū cōseruo suo noluit ipse dimittere,

tere, in carcerē religatur. Quia indulgere cōseruo suo noluit, quod sibi à domino indultū fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censura vigore proponit. Cum steteritis, inquit, ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquē, vt & pater vester qui in cœlis est, remittat vobis peccata; si autē vos non remiseritis, neque pater vester qui in cœlis est remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicii superest, cum secundum tuam sententiam iudicaris: quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordēs atque vnanimēs esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus; & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic sacrificium Deus recepit. Dissidentes & ab altari reuertentes prius fratres reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraternā concordia, & de vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt munera eorū Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cū Dei timore, cum simplici corde, cū lege iustitiæ, cum concordia pace. Merito ille dum in sacrificio Dei talis est, postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostēdens, iniret & sanguinis sui gloria dominicā passionem, qui & iustitiam domini habuerat, & pacem. Tales denique à domino coronantur, tales in die iudicii à domino vindicabuntur. Cæterum discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuatur homicida. Non potest esse cum Christo qui imitator Iudæ maluit esse, quā Christus: Quale delictū est: quod nec baptismi sanguinis potest ablui. Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari. Illud quoque necessariē admonet dominis vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci

Mar. 11

Gen. 4

1. Ioan. 3

Ne nos inducas in tentationem. induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersariū posse, nisi Deus ante permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atque obsequiū ad Deum conuertatur, cum in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ

4. Reg. 24. dicit, Venit Nabuchodonosor rex Babylonie in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius. Datur autem potestas aduersus nos malo, secundū nostra

Esā. 42. peccata, sicut scriptū est: Quis dedit in direptionē Iacob & Israël eis, qui prædantur illi? nonne Deus cui peccauerunt, & nolebat in viis eius ambulare, neque audire legem eius, & superdixit super eos itam animationis sue? iterū: Salomone peccante, & à præceptis & à viis domini recedente sic posuit est: Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad penam, cum delinquimus, vel ad gloriā, cum probamur: sicut

3. Reg. 11.
Tentationis
cause.

Iob 1

Ioan. 19

de Iob factū videmus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper. Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suā ducat, cum dominus ipse humilitatē docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidē promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totū Deo, quicquid suppliciter cum timore & honore à Deo petitur, ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in cōsummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera

Sed libera-
nos à malo.

nos à malo: Comprehendentes aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firmā tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quando autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quod vltra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem Dei aduersus malum petamus, quā impetrata contra omnia, quæ

diabolus

diabolus & mundus operantur, securi statimus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram saluari sermone breuiavit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat ante prædictū, cum plenus spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuiās in iustitia, quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cum Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in disciplina celestis discentium memoria non laboraret, sed quod esset simpliciter fidei necessarium, velociter disceret. Sic cum doceret, quid sit vita æterna, sacramentum vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solū verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item cum de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerneret: Audi, inquit, Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et diliges dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum; & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: iterum: Quæcūque volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Propheta. Nec verbis tantum, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exēpli sui contestatione demonstrans, sicut scriptū est: Ipse autē fuit sedecens in solitudine & orans: & iterū: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuus precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem dominus & rogabat non pro se (quid enim pro se innocens præcetur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cum dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo Triton; ego autē rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus pariter deprecatur dicens: Non pro his autē

Esāe 19

Ioan. 17

Deut. 6

Matth. 7

Luc. 9

Matth. 14

Marc. 6

Luc. 22

Ioan. 17

D

solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbū ipso-
rum in me, vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me & ego
in te, vt & ipsi in nobis sint. Magna domini propter salutē
nostrā benignitas pariter & pietas, vt non contentus quod
nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius &
rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt
quomodo vnū sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vni-
tate maneamus, vt hinc quoque possit intelligi, quātum delin-
quat, qui vnitatem scindit & pacem, cū pro hoc & roga-
uerit dominus, volens scilicet plebē suā vnire, cū sciret
ad regnum Dei discordiā non venire. Quādo autē stamus
ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incubere ad
preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis &
carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quā id so-
lum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationē
præfatione præmissa parat fratrum mentes dicendo: Sur-
sum corda vt dum respondet plebs, habemus ad dominum,
admoneatur nihil aliud se quā dominum cogitare debe-
re. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pa-
teat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patia-
tur. Obrept enim frequenter & penetrat, & subtiliter fal-
lens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in
corde, aliud in voce, cū intentione sincera Deū debeat
non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autē se-
gnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & pro-
fanis, cū Deum deprecari, quasi sit aliud quod magis de-
beas cogitare, quā id quod cū Deo loqueris? Quomodo
te audiri à Deo postulas, cū teipse non audias? Vis esse
Deum memorē tui cū rogas, cū tu ipse memor tui non
sis? hoc est ab hoste in totū non cauere, hoc est, quādo, oras
Deum, maiestātē Dei negligētia orationis offendere, hoc
est, vigilare oculis & corde dormire, cum debeat Christia-
nus & cū dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptū est ex
Cant. 5 persona Ecclesiæ loquētis in Cantico canticorū: Ego dor-
mio & cor meū vigilat: Quapropter sollicitē & cautē Apo-
stolus admonet dicēs: Instate orationi vigilantes in ea: do-
cens scilicet & offendens eos impetrare quod postulant de
Deo posse, quos Deus videt in oratione vigilare. Orantes
autē non instructuosis nec nudis precibus ad Deū veniant.
Matth. 3 Inefficax petitio est, cū precatur Deū sterilis oratio. Nam
cū

Cogitatio
carnalis
abicienda.
Sursum
corda,

cū omnis arbor non facies fructū excidatur, & in ignem
mittatur, vtique: & sermo nō habēs fructū, promereri Deum
non potest, qui nulla est operatione secundus. Et ideo scri-
ptura diuina instruit dicēs: Bona est oratio cum ieiunio &
elemosyna. Nam qui in die iudicij præmiū pro operibus
& elemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationē cū
operatione veniēti benignus auditor est. Sic denique Corne-
lius Centurio cū oraret meruit audiri: Fuit faciens mul-
tas elemosynas in plebem, & semper orans Deum: huic
circa horam nonam oranti assistit angelus testimoniū red-
dēs sui operis & dicēs: Corneli orationes tuæ & elemosy-
næ ascenderūt ad memoriā coram Deo. Citō orationes ad
Deū ascēdunt, quas ad Deū merita nostri operis imponūt,
Sic & Raphaël angelus Tobie orātī semper, & semper ope-
ranti testis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri ho-
norificū est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli me-
moriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et
cū sepelires tu mortuos simpliciter, & quia nō es cuncta
tusa exurgere & derelinquere prandiū tuū, & abiisti & con-
didisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterū: Me mi-
sit Deus curare te, & Saram tuā. Ego enim sum Ra-
phael vnus de septē angelis iustis, qui assistimus & conuer-
samur ante claritatē Dei. Per Elaiam quoque dominus ad-
monet & docet similia testantēs: Solue, inquit, omnē no-
dum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentū commer-
ciorū. Dimitte quassatos in requiem, & omnem* configura-
tionem iniustā dissipa. Frange esurienti panē tuum, & ege-
nos sine tecto induc in domū tuā. Si videris nudū vesti,
domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet tem-
poraneum lumen tuum, & vestimenta tua citō orientur, &
præbit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tūc
exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, di-
ceret: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & prote-
gere se eos dicit, qui iniustitiā nodos de corde soluē-
tes, & elemosynas circa domesticos Dei secundum eius
præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fie-
ri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus
Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, in qua
quæ sunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, opera
percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odo-

Tobia 12

Cornelius
centurio.
Act. 10

Tobia 12

Raphael
angelus.* Alias co-
gitationem.
Esa. 58

Philip. 4

rem suauitatis, sacrificium acceptū & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo *foenerat*, & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorē sacrificat. In orationibus verō celebrandis inuenimus obferuasse cum Daniele tres pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifesta rī habebat. Nam & prima hora in tertiā ueniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Item quæ ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando à septima nona completur per ternas horas, trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei momentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis gentibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere & viuificare nos posset, tunc victoriā suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creauerunt. Nam & manè orandū est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contempnabor te. Et iterum per Prophetā loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad dominū Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursus orandū est. Nā quia Christus sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, ut super nos lux de nouo veniat, Christi precamur aduentū, lucis æternæ gratiā prebiturum. Christū autē diē dictū, declarat in Psalmis Spiritus sanctus: Lapis, inquit, qui reprobauerūt edificantes, hic factus est caput angulī: domino factū est iudicium, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quē fecit dominus, ambule

*Orationis
tempora.*

*Manè erā
dum.
Psalm. 5*

*Orandū
vesperi.*

Psalm. 117

ambulemus & iocudemur in eo: Item quod sol appellatus sit Malachias Propheta testatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen domini, orietur sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quominus frequenter ac semper Deus debeat adorari, ut qui in Christo, hoc est in sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnū potest, quia filiis lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quādo sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessamus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseuerabat in promouendo Deo: sicut in Evangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunius & orationibus seruans diē ac noctē. Viderint vel gentiles, qui necdum illuminati sunt, vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos vero fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & teneamus, quid esse accepta gratia cœpimus, computemus noctē pro diē. Ambulare nos credamus semper in lumine: nō impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non definamus.

Explicatio saluationis Angelicæ.

CAP. LIX.

IC moribus receptū est in sancta Catholica Ecclesia, neque recēs fuisse videtur hoc institutū, ut orationi dominicæ, virginis Mariæ saluatio subiungatur: quā etiā in Liurgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadā inferendā esse putauit. His enim verbis Mariā affatur. Vt verē dignū & iustū est, glorificare te, Deiparā, & semper beatissimā, & penitus incontaminatā Dei nostri matre:

honoratiorem Cherubin, & gloriosorem incomparabili-
 ter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperit, verè
Mariæ en- Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Do-
comium. minus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fru-
 ctus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum
 peperisti. Quid ni glorificemus autem: quid ni magnifice-
 mus eam: quam electam à seculo, quam ab altissimo præco-
 gnitam, sibi quæ præparatam, quam longè ante patribus no-
 stris cœlis promissam, quam typis mysticis adumbratam,
 quam prophetarum oraculis videmus esse prænuntiatam!
 Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi pri-
 moriis conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore
 mulierem, quæ calcaneo lethiferi serpentis caput prote-
 reret. Hæc est noui Adæ noua Eva non nouerca, quod illa
 verus, quæ suos fecit, prius etiā quam pareret, extinxit: sed
 materneque mater morientium, quod illa, sed reuiuiscientiū:
Genes. 3 quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla possit huma-
 na mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, cum
 ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fecundata,
Nun. 17 quam quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate,
 simul eadem fuerit, & filia, & sponsa & mater. Quid autem
 nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat, quæ sine
 radice germinauit: quā huius virginæ fecunditate quæ
 neque mortali manu cōstita, neque terreno succo irrigata,
 & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariēdo vi-
 uificum fructum edidit. Iam & niuē illud Gedeonis vel-
 lus, quod in aræ siccæ medio maduit, cuius alius præfigu-
Iudic. 6 rabat simulachrum: nisi Mariæ? quæ procul quidē à camis
 contagio semota, verum cœlesti rore ter cōpluta, trinitatis
 opificio Deum pura concepit, pura enixa est pura post edi-
 tum partū permāsit. Cuius obtinebat imaginē, nisi Mariæ
 diuini vatis insignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde
Ezech. 44 panditur omne malum, sed ad exortum spectans, vnde sol
Apoc. 12 oritur nouus, & nouator omnium: cuius integritatis clau-
 stra Principis pacis, non modò non violauit, vel ingrediens
Esaï. 9 vel egrediens, verū etiā consecrauit. Verba Prophetæ sunt:
Ezech. 44 Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non
 transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingres-
 sus est per eam: eritque clausa. Clausa fuit in Maria virgini-
 tatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israel, & per
 ipsam

ipsam processit, & in ætèrnum porta virginis clausa serua-
 ta virginitate permanet. Hanc denotabat signum illud ma-
 gnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Mulier ami-
Apoc. 12 cta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona
 stellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lu-
 mine tanquam vestimento: fuit induta iustitiæ solem, cum
Psal. 103 de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Chris-
Rom. 13 tum: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuir illum, & vestita
 est ab illo: vestiuir illum substantia suæ carnis, & vestita vi-
 cissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuir nube solem,
 & est ipsa vestita sole. Certè signum hoc magnum est, mul-
 lier illa sola manens amicta sole: sed non est hæc mulieris po-
 tentia, nō modò non humana, verum ne angelica quidem,
 sed sublimiore quadā virtute factū est, ea nimirum de qua
 dixit angelus. Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniam
Luc. 1 verò poterat respondere: Spiritus Deus est: Deus autē no-
Ioan. 4 ster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus non
Dent. 4 mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt
 sit mitum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustinea-
 tur amictus. Mysticus quoque Moyse rubus flagrare visus,
Exod. 3 prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ sola
 mortalium nomen est puerperæ promerita, cū vxoris offi-
 cium nunquā præstitisset. Hanc præludebat & mulier illa
 Prophetica, quæ nouo quodā & inaudito miraculo, zona
Hier. 3 sui corporis illibata, virum circumdedit citra virilem ope-
 ram. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferum genitus, ex
Psal. 109 hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non ca-
2. Para. 2 piunt, qui implens omnia, cum sit in omnibus, ab iis tamen
 nō capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera clau-
 di dignatus est. Reuera nouum & inauditū, ait Cyprianus,
 quod in vteri materni angustia circumdedit intra se fragi-
 lis caro virtutē altissimi, & ordinē rerum, cursumque naturæ
 mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinē sui
 vasi infundens exiguo: sic est circumdata vtero mulicbris, vt
 tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta,
 intra se omnia cōtinens extra vniuersa cōplectens. Mons
 etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus
 excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque
 vnum, cui nititur omnis ædificatio, nō cessura tēpestibus
 huius seculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur: mons,

inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typū gerebat; quam præ cæteris Elaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc evidentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere vilius est, cum diceret: Mulierem fortem quis inueniret? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quam fragile corpus, quam lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promississe legerat, & ita congruere videbat, ut qui per feminam vicerat, per feminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu feminæ sic pender & salus nostra omnium, & innocentia restitutio, & de hoste victoria, cum primis esse fortem oportet, quæ tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinnisse, & mysticæ Synagoga typicas imagines delineasse, & sacros Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decætemus: quid ni quoties vilius venerit, supplices opē illius imploremus? Quod si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nūquid nō sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum non erat, hominem esse solum: congruum magis ut adesset reparatio: nostræ sexus uterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: Fidelis planē & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quam Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propiciationis: Illa suggessit prauaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio sermone. Quicquid illud est, quod offerre Deo parat, Mariæ commendare memeto, ut eodem alueo ad largiorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotēs erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiam

gratiam prout veller, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortē enim manus tuæ aut sanguine pleng, aut insecta munibus, quod non eas ab omni munere excussisti, ideo modicū illud, quod offerre desyderas, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis saltinare repulsam. Neque verò solus hoc Bernardus ita sentit. Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, & aduocatam vocat. Andreas quoque Hierosolymitanus, qui vixit ante annos propē mille, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutionem Deiparæ virginis, vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus, Quemadmodum Eua per angelicum sermonem, inquit, seducta est, ut effugeret Deum, prauaricata verbum eius, ita Maria per angelicum sermonem euangelizata est, ut portaret Deū, obediens eius verbo: Et sicut illa seducta est, ut effugeret Deū, sic hæc sua fæ est obedire Deo, uti virginis Eua virgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluitur per virginē, æqua lance disposita virginalis inobedientia per virginalem obedientiam, Quæ postrema verba citantur etiam ab Augustino contra Iulianū scribente. Quin & alij plerique sancti patres Deiparam virginem & inuocant ipsi, & cæteris ut inuocarent auctores fuerūt, quemadmodum vbi nobis de sanctorum inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratum est. Vnius tantum Athanasij locum hic adscribemus, qui sic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recorde nostra sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum: tu quæ gratia plena es. Nam ideo his vocibus, ut ex te ipsa desumptis, natura laudatoris præcipue in tuum encomium vtimus, si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquam, gratiosæ dominæ nostræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonnullis; Ab istis, inquit, hierarchiis ecclesiasticis, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferēs, siue quod didicimus, siue quod mutuo hæc verba sumptimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes. Ave

*Iren. lib. 5
contra hæ-
reses.*

*Lib. 1
Inuocatio
Maria.*

*Athan. in
euangelium
de sanctissi-
ma Deipa-
ra.*

Epist. 172

gratiosa, dominus tecum: intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Ceterum si quis alius, certe Bernardus is fuisse videtur, qui cum aliis in rebus, quod illi ipsi confentiret, qui segregauerunt semetipsos, tum quod ad honores attineret vel Deiparæ virginis, vel sanctis tribudos præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeo non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quam à multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quod huius auctoritatem quisquam sequi dubitet in re præferim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more confirmata. Si quis diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxiliū inuocat: qui sanctos imitatur, Christum imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quanto magis idem quisque facere credendus est in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramus, vt omnis honos matri præstitutus, in ipsum redundet filii. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verum nos ad salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus: quæ tanto nobis debet esse commendatior, quod non ab hominis ingenio profecta, verum de celo per angelum præconisū in terras est delata: tum autem, ita brevis est & succincta, vt in ea edificanda nihil esse queat negotij: & verborū in ea numerum, sententiarū superat veritas. Huc accedit, quod quoties hac vtmur salutatione, felicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi lata cum primis illuxit: qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, seminā sibi delegit, cuius ministerio, quam per seminā diabolus inuexerat, mortē aboleret, eāq; vita sempiterna cōmutaret. Sed iam ipsum angelū loquentem

aud

audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: *Aue gratia plena.* Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verum etiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quæ veræ voluptatis autorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus merentem ingentem inuexerat, cum erat sempiterno gaudio commutatura, quoniam alio quam gaudij vocabulo salutata eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudiū magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cum ex ea nata iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quod repleti fuerūt spiritu sancto: neque tamen propterea credendum est, quod similiter vt Deipara, gratia vel spiritu sancto repleti fuerint. Nam neque conceperūt illi de spiritu sancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria, cui quæ per partes alii est præstita singulis, totā se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluvia in vellus. Vellus cum sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cum sit in carne, carnis ignorat vitia: Cœlestis igitur imber in virginē vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet. Hæc igitur ratione, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorē domini, nullam profus cum de peccatis agit, haberi quæstionem, non modò Augustinus, verū etiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde sciri possit, ad vincendum ex omni parte peccatū plus ei gratiæ collatum esse, quia cōcipere & parere meruit, quæ constat nullū habuisse peccatū. Etenim hæc vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cum hic ruerēt cōgregare licuisset,

Orig. hom. 6. in Lucā.

Chrys. sermo. 140

Lucæ 2
Gratiæ plenitudo.

Acto. 6

Lucæ 1
Acto. 2
et 4August. de
mat. & gratia, cap. 36

cuiſſet, & interrogare, num fuerint abſq; peccato, quantalibet fuerint in iſto corpore excellentia ſanctitatis, incun-
 2. Ioan. 1 ſtanter vna voce cuncti clamarent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Nec humilior id quam verius reſponderent. Plenior itaque gratia fuit Maria, quam omnes alij, cum ſola ſit, quam omni peccato fuiſſe vacuā, perſuaſum habemus. Scriptum autē eſt de Chriſto quoque, quod ſit plenus gratia & veritate: verum ab hac plenitudine tanto longius abſuit Maria, quam abſuerunt à Mariæ plenitudine ſancti reliqui, quanto maius inter creaturam & creatorē, inter hominem mortalem & Deum diſcrimen eſt immortalem. Si quidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alij ſancti (ſed plus tamen quam alij ſancti) quicquid habet gratiæ, de Chriſti plenitudine accepit. Poſteaquā Angelus Mariam gratia plenā ſalutauit: ſubdit *Dominus tecum*. Quid autem tecum. aliud angelus, quam à domino miſſus eſt nuntius: Erat ergo cum virgine, qui miſit ad virginem: præceſſit nuntium ſuum Deus, ſed à Deo non receſſit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus eſt, ſine quo nihil totum eſt. Gedeonem quoque legimus iſdem verbis ab angelo ſalutatum: Sic enim eſt cum alloquutus: Dominus tecum virorum fortiffime: verum aliter cum Gedeone fuit dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit dominus, vt eſſet ſaluator Iſraelis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Iſraeli tantum, verum orbi ſaluatorem ederet vniuerſo, qui eſſet propitiarius totius mundi, qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satane potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei patris ſui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo ſacraſſima virginali vtero ſuo cōplexa, cælo maior, terra fortior, orbe eſt latior. Quem enim non modo terrarum orbis vniuerſus, ſed ne cæli quidē cælorum capiunt, eum ſola clauſum intra viſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ ſunt, quatenus ſunt, Dominus ſit, ſoli tamē boni ſunt, in quibus ita eſt dominus, vt etiam cum eis ſit quod concordiam voluntatis: Cæterum cum virgine Deipara, magis peculiariter quodam fuit, quā cum ſanctis alijs omnibus, cū qua tanta fuit conſenſio, vt eius non modo voluntatem, verum

verum & carnem ſibi copularet, ac ſic de ſua, deque virginis ſubſtantia Chriſtum vnum efficeret, vel potius Chriſtus vnus efficeretur, qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis eſſet, nec duo filij, ſed vnus vtriuſque filius. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiā Elizabeth, eodē ſpiritu ſancto repleta, *Benedicta tu in mulieribus*. Quæ verò ſequitur. *Et benedictus fructus ventris tui*: non iam ab angelo, ſed à ſola dicta ſunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus ventris tui, ſed quoniā ille te præuenit benedictionibus dulcedini, ideo tu benedictus. Fructus ventris tui verē benedictus, in quo benedictæ ſunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepiſti cum cæteris, etſi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, ſed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, nō inter angelos, verum, vt ait Apoſtolo, ſuper omnia benedictus in ſecula. Verē itaque benedictus, qui ſons eſt benedictionis, & autor omnis gratiæ, fructus eſt ventris tui, qui te ſuæ benedictionis ira fecit participem, nullus vt mortalium ſimilit, vt tu, fuerit benedictus. Si quidē ſola maledictionem illam generalem effuſiſti, de qua dictum eſt: In triſtitia paries filios: Et aliam, de qua ſcriptum eſt: Maledicta ſterilis in Iſraēl: & es benedictionem conſequuta ſingularē: vt quāuis eſſe virgo, & propterea ſterilis elegenis, ſalua tamen virginitate, neque ſterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac nō ipſa modo maledictionem effuſiſti, verum & à nobis cā repuliſti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledictō legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autem iſtius nomen non expreſſit Elizabeth, verum addidit Eccleſia Ieſus Chriſtus Ieſus, quoniam ipſe ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum. Chriſtus quoniam cum ſit rex noſter & pontifex noſter, vnctus eſt à Deo, non oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut participes ſui, id eſt, illi, qui in imagine præceſſerunt, ſed præ participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis ſanctificatus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Chriſto Chriſtiani vocamur. Nam qui rex & ſacerdos noſter eſt, qui, quæ nunquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius, non ſua tantū omnia nobiſcum communicare, ſed ſe etiā ipſum nobis eſt impendere

Pſal. 20

Gen. 22

Rom. 11

Gen. 3

Gal. 3

Mat. 1

Pſal. 44

dere dignatus, posteaquam nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quo-

Apo15

Rom. 12

Euseb. li. 4

e. 15, & 16

Cyrrill. Cate

che. 10

1. Cor. 1

Iustitia

Christiana.

IUSTITIA, qua sola recte colitur, qui factus est nobis iustitia, dominus noster Iesus Christus, qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia iam pridem est explosa sententia.

Siquidem ante mille ducentos plus minus annos, fuisse scribuntur Anomoei quidam haeretici, quorum principes commemorantur Aetius & Eunomius: qui nihil aliud a nobis requirere Deum docuerunt, quam ut ipsum solum cognosceremus: cuius etiam adeo sibi noticiam arrogarunt, ut non sibi se magis esse notos dicerent, quam ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: ac tantum illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, ut si quis ea esset amplexus, etiam si grauissima quaeque scelera patrasset, ac non modo patrare non intermitteret, verum subinde grauiora patris adiuuaret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memorari proditi legimus. Quin multo etiam ante, cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiam si male viuat, & bona opera non habeat: Cum, ut haec sentiret, ei, qui vas bit. ca. 7. et fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquam: qui de fide & aliud his verbis intelligi voluit, quam ut se per fidem iustificari quisque sciret, etiam si legis opera nulla praecessissent. Hoc est, quod alio loco dicit, quod magno cum applausu

plausu audiri a nonnullis videmus: Gratia saluari estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. De quibus nos recte dicere possumus, quod a Cypriano scriptum legimus: corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora praetereunt, partim memores, & partim subdole corruptentes: ut ipsi ab ecclesiae scissis sunt, ita capituli vnus sententiam sciundunt. Nisi quod ipsi superiora ponunt, & quae proximè insequuntur, praetereunt. Nam, quemadmodum Augustinus quoque monuit, vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat, quod istis tam persuasum est, quam quod maxime: quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus: ut in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum. Vidit hoc spiritu sancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea faciendi sibi sufficientia. Itaque mox addit, quod isti silentio praetereunt, ipsius enim sumus signum, creati in operibus bonis, quae praeparauit Deus, ut in illis ambulemus, Quid est hoc, inquit Augustinus, quod, cum Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus: ne forte quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, signum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne forte quis extollatur: Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam iis, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus signum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quae non praeparauimus nos, sed praeparauit Deus, ut in illis ambulemus. Itaque, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quam Dei gratia, sine dubio, & vita aeterna, quae bona vita redditur. Dei gratia est: & ipsa enim

Ephes. 2

Cyp. de sim

plicitate pra

latorij, siue

de vnit

ecclesiae. Au

gust. de gra

tia & libe

ro arbit. ca

pit. 8

Quae opera

non confe

rant ad in

stitionem.

Psal. 50

2. Cor. 5

gratis

Rom. 2. gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmiū eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, ut verum sit, (quoniam verum est): Quoniam reddet unicuique Deus secundum opera eius. Ex his Augustini verbis, facili perpicimus, quæ sint opera, quæ Paulus ad iustificationem voluerit excluda: nimirum ea, quæ sunt extra fidem: quæ est disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præcuerunt. Hoc est, quod à Faust. li. de libero arbit. cap. 7. sto scriptum legimus, cum eūdem ex Pauli ad Ephesios epistola locum prodixisset: Prima, inquit, vocatio compendii fidei requirit à nobis, sequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, sedulitate operis & curam laboriosæ seruitutis indicit, ut quod sine labore accepimus, opitulante adiutorio, cum labore seruemus Apostolo commouente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnosce distinctos esse gradus vocationis & consummationis. Fidem expectat à parulis, opera autem cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen ut sedulitatis affectum proficientibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianum existat. Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, ut ambularem in illis, postquam cor mundum creauit in nobis, postquam nouæ creaturæ facti sumus: verum ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatur est Augustinus: Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu reiciere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioan- nem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat: quod quod meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficultia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem: id ad huc Pauli locū, in quo de fidei iustitia tractat, referendū esse putat. quod nunquam ea Pauli mens fuerit, quæ isti corruptores

Euang

Euangelij fuisse volunt, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba. Quod compari oportet, si conglorificari: commori, si conuincere: sustinere, si conregnare volumus: quodque non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, quæ vel iustificamur, vel coronam illam immarcescibilem assequimur. Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quod non de qualicunque fide loquatur, quæ creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa, sed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem, quam plerique cum ad iustitiam, tum ad salutem sufficere volunt, adeo nihil professe asseuerat, ut non dubitant dixerit: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. In quam sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Quamobrem quam vult isti sibi placeant, de quæ sola fide gloriuntur, quæ iustitiam, quod salutem adferat, nobis illud certum & indubitatum esse debet, quod per organū suum spiritus sanctus loquitur: Noli te errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledicti, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAP. LXI.

Erum hic isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse negant, ut hæc insint fidem habenti, quæ amitti mortali peccato quolibet asseuerant. Quod si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in ipsius nomine prophetabant, demonia eiiciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, sine fide certe præstare non poterat? Cur idem viro stulto comparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret, cum fides ex auditu sit? Cur multos ex principibus in Christū ait credidisse scriptura, verum eos magis hominū, quam Dei gloriā dilexisse? Cur alio loco dicit: Seruus scies voluntatē domi-

E

Rom. 8

2. Tim. 2
Fides iustificans.

Galat. 5

1. Cor. 13

Iacoba.

1. Cor. 6

Matt. 7

Matth. 7

Rom. 10

Joan. 12. ni, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo

Luc. 12. scriptū est: Scienti igitur bonū facere, & non facienti, peccatum est illi. Quid autē est aliud scire voluntatem domini, scire bonū, nisi credere spiritui sancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euāgelistas nos docenti, hāc esse domini voluntatem. Et cū hac tamen fide, peccatū dicitur esse scriptura quando non fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti, aut si remaneat, nō esse veram fidem, aut eum, qui fidē habeat sine charitate, nō esse Christianum: Falsum est, quod solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iustitiam, tam peruiacaciter asserunt. Nam si nullū est peccatum nisi incredulitas, si nulla est iustitia nisi fides, quorsum igitur illud extremum erit iudicium? quod non esse futurum de infidelibus, illa Christi verba non obscurē videntur indicare: Qui non credit, iam iudicatus est. Futurum est ergo iudicium de fidelibus, quos nō ideo collocatos à sinistris, incorruptus ille iudex viuorū & mortuorū, in ignem æternum ire iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis misericordia faciet locū unicuique secundum meritū operum suorum. Hoc est, quod à regio Prophetarū scriptū est, & ab Apostolo repetitū: Tu reddes unicuique secundum opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idem Apostolus, ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gessit, sue bonū, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Qui & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò malē egerunt, in resurrectionem iudicii. Plena est scriptura hoc genus sententiæ, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem operum numerum infidelium: Minimē gentium: nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod non credunt, iam iudicati, iam condemnati sunt. Fidelium igitur opera ea sunt, secundum quæ retribuitur, secundum quæ futurum est iudicium. Quamobrem longē alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ,

nec

nec vnquam ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapiētia: Ego diligētes me diligo Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quamobrem, quam sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatū & charitas: fides autem & spes, etiam iis inesse queunt, qui cū Deo non sunt in gratia. Quemadmodū igitur, si quis furtū admisit, excludit is quidem charitatē, quæ non modò non concupiscit aliena, verum etiam pro eo, ut benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil implet, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediāt, quò minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei: quāvis & fides & spes quarū vita est charitas, nullū habenti fructū sint allatura, si vita sua fuerint destituta. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quā excluditur habitus fidei, ita, ut si quis in vno aliquo articulo fidei diserepet ab vniuersa sancta, catholica, apostolica Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amississe fidei rectē dici possit. Est igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cū aliis articulis fidei, tum sanctam credant Ecclesiā catholicam. Neg: credendus est Dauid rex, postquam adulterio cōmissio, eādem quoque patrauit, euectigio fidem simul amississe, siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitiū fore propter Christū confidimus: quod tamen alterū spei magis, quā fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid, esse Deum grauē peccatorū vltorē, non ita grauiter animo percussus fuisset, nō tantū de sceleribus patris dolorē concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multā misericordiam, ac præstabile esse super maliciā persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, ut propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum propitiaretur peccato suo, nunquā ad cinerē, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquā supplicii prece, placatū eum sibi reddere studiuisset. Petrus negasse Christū legimus: non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christum habuisse contendunt, propter illa verba Christi potillimum, quæ multò ante prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticū, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Non excluditur ita-

E 2

*Proverb. 3**1. Cor. 13**1. Reg. 11
Dauid como
misso adul-
terio non
amisse fidē,**Isa. 2**Psal. 24**Matth. 26
Amb. li. 10
in Lucam.
Pet. Lomb.
lib. 3. di. 24
Petrus Chris-
tum negās
fidem non
amissi.**Matth. 25**Eccles. 16**Psal. 16**Roma. 2**1. Cor. 5**Apoc. 22**Joan. 15**Joan. 3*

que per mortale peccatum vera fides; etiam si viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cum qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longè diuersum reperies: Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quod & homo moritur extincto spiritu, & fides moritur extincta charitate, per quam qui vita nostra est, Deus habitat in nobis, quæ ipsa est Deus, verum fides habet se instar corporis, charitas instar anime est enim anima fidei charitas. Quamobrem sicut cum ex corpore migraverit anima, verum nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit, neque deest illi quicquam quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur, nimirum, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur.

Quod Fides à spe & charitate, non modo vocabulo, verum etiam rationabili differentia distinguatur.

CAP. LXII.

Sunt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neque ita sibi tres hæc virtutes coherent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modo vocabulo, verum etiam rationabili differentia distinguunt, in Enchiridio suo docet

Augustinus. Verum, quis potest huius locupletior esse testis, quam ipse Paulus, qui cum dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nonne videtur aperte fidem à charitate secernisse? Nam quod hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis posquam legimus Gratia facta, donum linguarum legimus in scripturis, fides sanitatum aut linguarum posquam reperimus: Verum de verbo nihil est quod discipulemus. Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multo posteriorem Bernardum. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quam quæcumque alia, nimirum ea, qua non solum assentiuntur

sentiunt omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam necessaria, quæque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus, verum etiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilus, Genadius Theopilaactus de perfecta, deque solida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quæ satis esse queat etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est, à Christo, Si habueritis fidem, & non hæstaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare: fiet. Quæ idem Christus alio loco sinapis grano cõparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, quæ in modico sinapis grano videre licet. Certum est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modo reuelatis à Deo creditur, verum etiam certa fiducia concipitur, quod petitur, cum omnino liberaliter concessurum. Ceterum quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cum in extrema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poterintne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismaribus, deque ea fide, qua Christiani sumus: quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quod sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Quod fidei, vt prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAP. LXIII.

QUÆTIVM, quod prodesse queat, spes vt illi iungatur, necesse est: quam quidem eiuidmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verum spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus, cuius vnigeniti filij passionem & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cū Deo patre nos reconciliari, simul æternæ vitæ concedi nobis hereditatē, accedentes ad thronum illius gratia, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa

Charitas a
vima fidei.

Ori. in 174.

4. in Mat.

Basi. in re-

gula de inf.

monachorum

cap. 4. in

scholis.

Matth. 12.

Matth. 13.

Aug. libr.

15. de Trin.

cap. 18. &

in serm. su-

per gestis

cum Eme-

rito.

spes vana proflus erit & inutilis, si non ad eā opera charitatis accesserint. Nam frustra crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustū de patris illis dolorem conceperit, nisi derelictus & confessus illa fuerit:

Math. 3 nisi dignos fructus, digna opera penitentię fecerit: Quare coniuncta sint oportet sperare, & bene agere, vel salte studiū aliquod ingēs ad bene viuendū adhibere. Cuius rei, nō

Psal. 36

Psal. 4 vno in loco nō admonet S. David: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatē. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitię, & sperate in domino: Sic demum in domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatē, si sacrificauerimus sacrificium iustitię si per charitatē fides in nobis fuerit operata. Sin autē nihil aliud, quā credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & ad iustitia longē remoti fuerimus, & ad illā vitā nobis aditus non patebit, ad quā si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus. Neq; enim existimare quisquā debet, datū nobis esse à Deo Christū, vt redemptorē tantum, cui fidamus, & non simul vt legistorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaię verba, dicētis: Ex

Math. 10

Christus legistator.

Esaię 2

Syon exhibet lex, & sermo domini ex Hierusalem. Quę in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius author esse fertur Gregorius Nissā pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nūc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalē versans, legem & doctrinam Euangelicā tradidit. Neque enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur: Quomodo enim id fieri queat, cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multis antē, quā natus esset Esaias: quemadmodū Euangelica multo post ipsū Esaiā tempore promulgata fuit. Quapropter appositē dixit, Exhibet: quoniam antiqua lex iam exierat. Apertius autem,

Esaię 33 idem propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, dominus legislator noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legē meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de

Hebr. 31 Christo. Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantū, verū &

Iacob. 4 legislatores esse, Christum, Beatum Ephrem in oratione de trans

de transfiguratione domini. Iesus est inquit, dominus non seruus: dominans & non parens imperio: legislator, & non is cui lex datur: filius, non verna: natura & non adoptione. Est quidem ita, quod factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis eternę. Nunquid autem omnibus credentibus tantum in se: Non hoc dicit Paulus: Verū omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus, omnibus mandata sua seruantiibus. De iis verō, qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, tantū abest, vt eis Christum factum esse dicat causā salutis eternę, vt non dubitet etiam affirmare, quod penas dabunt in interitu eternas. Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitā eternę promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Omnis huic sententię scriptura reclamation. Compari nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus, monet Paulus: Verū apertius multo Christus ipse: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc fecitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suā, multo magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longē meritis nostris imparē. Præclare vir ille, singulari pietate præditus, nō mine tantum Idiota, regulas quādam describens, vitam Christianam complectentes, posteaquam nō minus laboriosam vitam docuisset, quę est secundum mundum, quam sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cælum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cælum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione domini. Quem sequutus aliquot post seculis Bernardus, Non recti planē, sed peruersi est animi, antē quaerere gloriam, quā exercere virtutem, & velle coronari, qui legitime non certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustra ad celsitudinē nititur gloria, qui prius non claruit virtute: frustra fatuę virgines sponso obuiam surgunt, quarū lampades extinguuntur, & ideo vacuę, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi glo-

Philip. 2

Hebr. 5

Roma. 8

2. Tim. 2

Math. 19

Ioan. 13.

Luca 24

Bern. in no

tali sancti

Victoris, ser

mo. 1

Psal. 38

riari, nisi in gloria illorū, quibus Propheta congratulans, ait, Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et insert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrē nō eorum, sed virtutis eorum gloria commēdatur. Quę enim sine virtute est gloria, profectō indebita venit, prępropere affectatur, periculosē captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est glorię: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & secutē impenditur. Sed & Ambrosius, Tēnera, inquit, corporis cura, luxūque & lasciuiarum cupiditate mollitis, nequaquā ecclēstias aula suscipit ad quam duris laboriosa virtutis gradibus ascenditur. Hi verō, quibus sticida deliciis membra soluuntur, regni ecclēstias extorres, intra mundi huius habitacula cōsēscunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficile imō impossibile est, inquit, vt & pręsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de deliciis transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius

Athana. de
virginitate. Qui habet requiem suam in hoc mundo, ne speret aternā

requiem se posse consequi. Regnum enim cęlorum nō eorum est, qui hic oriuntur, sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transgunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cū ingēti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quorūq; eo digni habiti sunt. Ad eundem modum Basilii quoque: Quomodo cum vitę secundum mandatum Domini instituendę, eam, quę voluptatum est pręferamus, aternę vitę felicitatem & conuersationem ei, quę sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certē animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione completor? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicū nullo sum lenitatis affectu pręditus: quomodo cum Daniele, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quęsiuit? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis athleta ita iudicii expertus est, vt isdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem inquam spoliour partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne cōparuissent quidem

Psal. 124

quidem? Bonus est Deus: verū & iustus. Iusti verō est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptū est: Bene fac Domine bonis: Declinantes autem in obliuationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatē. Misericors est: ar & iudex: Diligit enim misericordiam, inquit, & iudiciū dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudiciū cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus: Manducant homines fungum malum & moriuntur, Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicurus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquareis. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducis, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cū labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amisurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam aternā sine labore vis peruenire? Et his omnibus vultuosior Origenes: Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias: sed si quis in carne deliciatur sicut ille diues, carerebunt gremio Abraham, & deliciis: qui verō in pręsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cū hinc abcesserit in deliciis erit.

Augu. sermo. 6. de verbis domini.

Origen. in Psal. 36

Quid nihil impossibile Deus præceperit.

CAP. LXIII.

VERVM hic isti. Si nos ad mandata remittis aiunt, vt nūi ea obseruemus, esse iusti non possumus, actum est de nobis. Nam in hac vita, quę præcipit Deus implere possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quā hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videatur: nisi aut potius insanę sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem expromere queat. Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari, si diis placeat, glorię Dei vindices, quam tōt seculis obscuratā, nunc denum asserere se, tūdi plebeculę persuadere conantur.

Math. 11

Quid autem? an non reclamatione huic eorum blasphemie scriptura: In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. In Euangelio suo dicunt isti, Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterrentur isti, ne venire quicquam ad Christum audeat, qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Christus per Ioannem: Mandata Dei grauius non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua: Mandata Dei non modò grauius, verumetiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimium hoc est illud per Euagelium, quod à zonariis, baiulis, figulis, tantopere vidimus expectum, cum ex diametro, quod aiunt, cum in expositis. Euangelio Christi pugnare videtur, quo virtutis omne symbolum.

1. Ioan. 5

Patres prisci quomodo potuerunt.

Hieron. ad

Damasum

in expositis.

Euangelio Christi

pugnare videtur,

quo virtutis omne

symbolum.

Basilium verba

illa ito

seos. Ait enim

de tibi ipsi.

Chrysostomus.

homil. 3. de

panis, ser. de

charitate.

hom. 19.

in epist. ad

Hebr.

Homil. 39.

in Mat. &

hom. 2. ad

Philipp.

Iugum seculi

grauius

quam iugum

Christi.

Orig. in Io-

sue hom. 9.

Psal. 118

fit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cum

& latum & diffusum sit ad placendum, officiose religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum. Etiam Prophetis longè grauius visum est onus iniquitatis, quam sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meae supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatur sum super me. Quamobrem duriora multo sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel infans amor, vel inexplibilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictum sit à Ioanne Gersono, quòd plures videre licet, qui maiorè pernam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrandum. Siue quis obsceno sit amore captus, siue rei facinoræ studio teneatur immo dico, siue misera vexetur ambitione, quas non perferat molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defue- rint, qui mortem iam indubitanter oppetere, dum eo, quod amant, potiri student. At in Deo pie colendo, atque illius contemplationi vacando, quid tandem esse molestiæ quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potius, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Quæ fruuntur in cælis animæ piorum vita beata, ea degenibus adhuc in terris, atque in fragili corpulculo, representari videtur. Initia fortassis aliquid habent difficultatis & molestiæ: Quò longius autem progressus fueris, hoc facilius, iucundius, suauius sunt omnia. Sic prisci populum instituiebant, sic de superiore loco, mentes eorum ad virtutum studia, quæ non amplecti Christus voluit, oratione sua inflammabant. A quibus, quid aliud isti, quàm deterere prorsus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen posset, verumetiam prorsus impossibilia Deum præcepisse blasphemant. Ex quorum hac impia doctrina quam ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquam tempore, quàm hoc, magis refrinxerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facile possit, vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adiciat, quæ impleri non posse credat?

Iniquitas

grauissimus

onus.

Zach. 5.

Psal. 77

Gerso par-

tequarta in

serm. de om-

nibus sanctis

Christi.

Matt. 24

Quod

Quod non tam natura mandatorum, quam nostra fiat ignavia, ut implere mandata non possimus, cum quæ timori gravia sunt, leuia sint amoris.

CAP. LXV.

Mat. 7

Psal. 16

Chrysostom.

3. de pæn.

Hom. 2. in

epi. ad Phi.

hom. 16. in

epistol. ad

Hebr.

Ed hic isti nobis obiciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quam ea tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quod angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Prophetæ? Nos verò non nostris, verum eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi doctissimi, sanctissimi que sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quod laboriosa via Dei, quod eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mandatorum, quam nostra ignavia. Quid enim esse potest melle dulcius ægroto tamen amarum persæpe videtur: Num quoddam natura tale sit? Minime gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quam nostra sit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestia, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cadescæque militibus, si pugilibus ictus plaguesque grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt volutari magna cum alacritate se discriminiibus istis & difficultatibus offerant, spe temporaliū commodorum, quæ mox peritura sunt: quanto magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmiū in cælo positum est, non momentaneum, sed æternum: cum nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum: vt verò dictum sit à Paulo: Quod in præsentī momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, superā modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis, non cōtemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsentī tribulationis: at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verum prorsus impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortaliū. Interea tamen pūrum

rum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pagnare videatur. Dicit Augustinus, cum & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suauē est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosiores esse docet huius mudi amorem. Et in Psalmos commentatus: Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba laborior tuorum, ego custodiui vios duras. Dura sunt, inquit, timori, leues amor. Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: qui ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsi miscēant amantibus. Nam quæ seua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficiuntur amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit, cum præceptum sit generale charitatis, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: Charitati Dei non esse graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quam oportet, ignoratur iustitia Dei. Et explicans illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spatioso pedes meos. Certe angusta, inquit, est via: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spatioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deciderent me. Ergo quod ait, Posuisti in spatioso pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiam quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spatioso pedes meos. Quem secutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis: Quid enim leuius, aut vnquam gratius, quam amor, feruere quid præterea graue nõ leuiter tolerat, qui amat? Quæ quid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat: & non possit multo magis, quo nihil

Aug. lib. 5
de Mtu. ca
pit. 14. &
serm. 9. de
verbis domi
ni.

In Psal. 92
De natu. es
gratia, cap.
pen. & vlti
mo, & ser.
48. de tem
plo. & ser.
12. de ver
bis Aposto
li. cap. 17

Greg. lib. 9.
cap. 2. in pri
mum lib.
Reg.

hil est fortius, amor Christi: Quòd si soli nos effemus, si nostris ipsorum viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis consilij, de difficultate, atque adeò impossibilitate ipsius non immeritò queri possemus.

Eph. 3 Nunc autem qui vivit in nobis Christus, qui per fidem habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus. Ipse est qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hoc est, quod cum scribens ad Corinthios gloriarus fuisset Paulus, quòd plus aliis omnibus laborasset, ne sibi suæque virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit euestigio: Nò ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita sunt accipienda, quasi cum dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse. Non enim adiecit se mecum, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum est à Bernardo: sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum: præsumens se non solum operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodo socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboravi, nò ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præventus sum, non ego: in eo autem, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego.

Bern. in lib.
de gratia et
libero arbitrio.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsi nihil agentibus, verum consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. LXVI.

VA MOBBREM execrandus est eorum impius error, qui nihilo plus hominem asserunt in bonis agere, quam agat secutus in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agent ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portentia deuenisse tandem videmus, vt cum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem tu es, cum etiam malorum autorem faciant, neque bona magis, quam ipsa etiam in nobis operari mala impudenter affirmant: quòd haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patiuntur crimina, quam habere

bco

bet se gladius, quo iugulatur proximus, Neque minus esse proprium opus Dei Davidis adulterium, aut Iudæ prodicionem, quam Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quam omnem ordinem, omnem bene agendi curam, omnem sollicitudinem, providentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicis omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introducam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni celestis piis promittit, gehennæ verò penas impiis committatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & inuitabili patimur magis, quam agimus, aut velut serræ quadam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositum nò est, à quo non aures modò, verum etiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit autor Deus. De eo tantum breuibus discernendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quòdque omnia opera nostra Deus operatur in nobis: quæ quidem scriptura nihil est certius. Verum interea non minus certum est & hoc, nos facere cum facimus, quamvis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciat ea. Queni Propheta locum adducens Augustinus: Cum dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est? nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: Quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit: Postui custodiam ori meo. Quàdo igitur legimus in scripturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quòd operatur & velle

Blasphemia Phil.
Melan.

Psal. 36
Esaiæ 26

Exech. 36
Augus. de
gratia & li
bero arbitrio.
cap. 16

Psal. 140
Psal. 38
Esaiæ 26
Philip. 2

&c

Mat. 19
Psal. 5
Deus nò est
malis operat.

1. Cor. 12 & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quod facit in nobis, quod placeat coram se, nequaquam in eo sensu accipiendum est, vt sic agi nos, cum agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit feram, sed potius quemadmodum fessor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus, verum non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quamquam vt velimus

Augus. de gratia & libero arbitrio. cap. 12 De gratia Dei contra Pelagium & Celestinum, lib. 1. ca. 25 sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim paratur voluntas nostra: cum autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum cooperatur: sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Nō solum, inquit, Deus posse nostrum donauit atque adiunxit, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non voluimus, aut nos non agimus, sed quia sine ipso adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psalmum 30.

Guil. lib. de meritis. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Præclare Guilelmus Parisiensis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut instrumentum: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibia: nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem & opportunitatem, quam etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interiorum inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Aequū est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quod nihil agamus ipsi, sed quod nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possumus, velimus, agamus, aut sumus, a quo solo proficiscimur omne datum optimum, & omne donum perfectum. **1. Cor. 3** Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare solum aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quemadmodum igitur a Paulo dictum est: Viuo autem

tem iam non ego, viuit etiam in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus infusi, cuius etiam spiritu vegetamur, si quod subinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisque nostrum cum illo poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam non ego, meretur autem in me Christus: modo sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quæ si non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoque: quinimo nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur, facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat, adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verū est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit credere & dicere: hoc est piū, hoc verū, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: viuo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verum qui sum ex aqua & spiritu sancto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterē exutus & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatē adiunxit: hic ad operandū & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui diu natura filius essem iræ nihil mereri poterā, nisi gehennæ supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autē ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possum ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christo induto debentur, vt quicquid mereor, nō tam meo,

1. Cor. 4.

Aug. contradiuas ep.
Pelag. li. 4
cap. 6

De bono
perseuerantia, cap. 13

Psalm. 50
Ioan. 3
Galat. 3

quàm ipsius, què indui, Christi merito merear. Meū nanq;
Rom. 8 meritum quatenus purè meum, extra Christum factū non
 erat nisi meritum supplicij. Postquam autē viuo in fide filij
 Dei, iam illud qualecūq; à me profectum, illius aspersum
 sanguine precioso, precij ex eo mutuatur, vt fiat meritum
 cœlestis premij, non sua quidem ipsius, verū Christi vi-
 uentis, operantis, & meritis in me virtute dignitateq; qui,
 quæ est illius immensa benignitas, merita mea, quæ sunt
 ipsius dona, non tanquam merita mea, sed tanquam dona
 sua coronat. Nam & ab ipso manant, & ex ipso morte pre-
 cium acquiritur. Hic sanus est & pius horum verborum in-
 tellectus. Nos ergo sumus qui viuimus: nos sumus, qui ope-
 ramur: nos sumus qui viuentes in fide filij Dei, legem im-
 plemus, qui quæ mandata sunt ab eo perficimus: verū
 non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius
 destituti gratia, nihil possumus: adiuti gratia, nihil non
 possumus: quæ fretus, nemo est ex iis, qui credunt in Chri-
 stum, qui non confiderent dicere queant Omnia possum in
 possum in eo, qui me confortat.

Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo
 deseratur: quodq; charitati non modo non impossibile, verum
 ne difficile quicquam sit.

CAP. LXVII.

IST autem, quod ab Augustino quoque le-
 gemus annotatum, Dei tanta bonitas, vt
 quem semel iustificauit impium, gratia sua
 nunquam deserat, si non ab ipso deseratur,
 nihil vt ei desit, quò minus piè semper iu-
 iteque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, aut quis-
 quis ille fuit author libri, qui inscribitur de uocatione
 gentium, animaduersum legimus. Qui certissimum esse
 vult, nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui,
 neque cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione di-
 desit. Iam spositam, sed multis, qui iam iudicio rationis vniuntur,
 ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit premium,
 & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, co-
 rum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non
 fieri. Verū restatur hoc etiam propheta, dicens: Domi-
 nus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæ fueritis eum,
 inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic
 ille fons

ille fons totius bonitatis & misericordie, nunquam nos
 deserit, nisi prius à nobis deseratur. Ceterum, si nobiscum
 & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod presta-
 re non possumus, illo per fidem in cordibus nostris habi-
 tante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt veli-
 mus, & cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus: Et-
 enim à Domino preparatur voluntas nostra, quæ si magna
 est, charitas vocatur: Nulla nanq; voluntas maior esse po-
 test, quàm sit voluntas charitatis, quæ tanta est, nihil vt sit
 quod ei resistere queat: quandoquidem non solum fortis
 est vt mors dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum
 est: verum etiam fortior ipsa morte non ea re tantum,
 quia quos diuidit mors, non diuidit charitas, verum etiam
 quòd, cum à corpore per mortem anima separatur, tum
 verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantum inchoata
 charitas, sit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis
 ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribu
 latio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an
 persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te
 mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisio-
 nis. Sed in his omnibus superamus propter eū, qui dilexit
 nos. Certus sum enim, quòd neq; mors, neque vita, neque
 angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia,
 neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque pro-
 fundum, neque creatura vlla poterit nos separare à cha-
 ritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hac
 igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius cor-
 de diffusa est per spiritum sanctum, huic iugum Domini
 verè suauē, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim
 asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hac mag-
 na voluntas accesserit, non modo non impossibile, verū
 ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & sua-
 ue. Verum enim est, quod ab Augustino scriptum est:
 Sarcina illa, quæ grauis est infirmitati, leuis est charita-
 ti. Documento sunt, tot tam saui terribilesque crucia-
 tus, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fra-
 gili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amo-
 re sponsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammati non
 maiore constantia, quàm animorum alacritate pericule-
 runt. Quæ in re tales præstituerunt, minus vt alacres ad

Ioan. 15
 Philip. 4

Charitatis
 voluntas
 maxima.
 Cantic. 2

Rom. 8

Psal. 43

Rom. 5

Au. de gra-
 tia & libe-
 arb. cap. 17

epulas plerique, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto martyrij studio flagrasse puerulū adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret. Vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplū. Quæ cum esset facta certior, ciuitatis Edissenæ præfectum, ad campum, in quem Christiani conueniant, proficisci, posteaquam vidit frequentiore solito Christianorū populū cō tendere, currere præcipientes, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis deesset ad mortē, & ipsa suis ex adibus properē prorupit, cum nec ostium clausisset, nec, vt mulierū habitum deceret, se diligentius operuisset: instantem quoque paruulum secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, se stinauit. Quam cum ita festinatem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est, quoniam infelix mulier tā festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quod catholicorū populū conuenit. Tum ille, Nō audisti, quod præfectus eō pergīt, vt omnēs interficiat, quos inuenierit? Audiui, inquit mulier, & ideo festino, vt ibi inueniar. Et quod, inquit præfectus, paruulū istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi merear. Tantum potuit amor Iesu Christi, non solum apud viros, verū etiam apud fœminas, vt non modo non cederet periculis, nec infringenter doloribus, nec formidant res asperas, nec illos mortis terrores extimescerent, verum etiam quam natura mortales omnes mortē fugiunt, ea sit illis adeo nō fugienda, adeo non horrenda visa, vt expetendam etiam vltro duceret nec magis dulce quicquid & iucundū eis accidere posset, quā, si cuius morte se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse, meminissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur. Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incensis nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrū per carbonēs illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum. Cūque flagris & neruis cæderentur,

derentur, vt triticum nisi benè exculcatum & purgatum in horreo, sic animam in cœlo, nisi sic excussam & purgatam, dignè stare non posset, dicantur. Scilicet iis durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandā animi non mediocrem percepisse legimus. Iis fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltro præstiterunt, quā à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigit hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cū deprehensi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confessione simus occumbere parati, quā vt eum negemus: hoc certe, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltro se discrimini quiscumque offerat: quemadmodum à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum. Quid autem est, quod præcipit nobis Deus? Quid aliud, quā id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionem facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quod nos deserit, culpa nostra, quod mansionem in nobis facit, ipsius sit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendam, quā sumus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

Quod Christiana Iustitia Charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta,

CAP. LXVIII.

ERVM (vt vnde cœpit, eō redeat oratio) non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit absoluta est iustitia nostra. Demones quoque fidem habent, & contemiscunt. Neque enim nō credebāt, cū Christum cōfessi dicerēt. Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque, spem habet & fiduciā, neque soli Lutherani, verū & reliqua sex hæreticorū, Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscūque, aliis nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christū esse peccata remissa, sequē

Deut. 6
Matth. 22

Nazian. oratio. 6. in
Monodia
Basilij.
1. Ioan. 4

Matt. 8
Fidem &
fiduciam
hæretici.

esse apud Deū in gratia, ac citra dubitationē vllā, promissam sibi regni cœlestis hereditatē consecuturos. Attamen, quāuis habeant fidē dæmones, quāuis habeant inanem fiduciam heretici, iustitiā tamen habere dici non possunt, quæ

Augu. in serm. super gestis cum Emerito, to mo 7
extra charitatē haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, nō detrahit Euangelii, non adimit fidem, sed quemadmodū hæc illis inesse posse confiteretur, sic prodesset posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesset quæat: extra quā, si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnē, si scienciam omnem, si fidem omnē, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiā tradat, ita vt ardeat, tantum abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locū diligenter in quarto libro stromatū tractat Clemens Alexandrinus. Hæc ergo charitate, cū, sicut omnes alij heretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquā illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse. Nam cætera frustra habet omnia, qui vnā charitatem non habet: quicquid; totam legem seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptum illud facit, in quo pendunt omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculū perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum. Per hanc ē cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum; vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius Charitatem habet, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere poteris: extinguit delicta, & ab ea pendunt vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbiq; fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutū: hæc promissio regni: hæc præmium est sanctorum: absque hac nihil est quod se quisquam bonum aut iustum fieri possit speret. Hinc est quod cum quaeritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quaeritur, dicit Augustinus, quid credat: vt in Enchi aut quid speret, sed quid amet. Nam qui recte amat, procul dubio recte credit & sperat: qui verō nō amat, inaniter credit,

eredit, etiam si sint vera quæ credit, inaniter sperat, etiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiam alio loco: Inter roget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit eius: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniā, honores, eius est Babylonix, nihil ei cum iustitia cōmune. Amat aliquis Deum, eius est Ierusalem: bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditorus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaq; propria priorū & honorū virtus est charitas, sine qua cætera virtutes & bonis inesse possunt & malis. Habere baptismum & malus esse potest: habere prophetiam, & malus esse potest: accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere sacramenta omnia, & malus esse potest: habere virtutes alias & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons cui nemo communicare potest alienus: ad fons hæc virtus pertinet catholicis: quam si habere possent heretici, heretici esse non possent: neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Ex quo facile perspicitur potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquē malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est qua vna vere iustus est, quicunque iustus est. Et in eodē libro: Charitas, inquit, ea demum verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia est: Charitas, inchoata iustitia est charitas propecta, propecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam cōtra duas epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quod quantō amplius diligimus in hac vita Deum, tantō sumus iustiores, ac tum demum piam veramque iustitiam perfici, cū fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiā verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Omnium summa virtutū, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximūque diligitur. Querit Rupertus, cū & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est spiritus sanctus, propriē adscribi-

August. in Psal. 64

Aug. tractat. 7. in epist. Ioan.

Charitate carent heretici.

Aug. de natura & gratia, cap. 38. cap. 42. & 70. Idem lib. 3. cap. 7

Charitas iustificat & sanctificat. Leo in sermone de sancto Laurentio. Rupert. lib. 1. in Mas

Sanctus dicitur personæ huic: Et mox respondet, nimirū quia tota perfectio eius huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. *Hæc* *Deo* *spiritui* operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia *vitæ* *tribus* Deus pater, omne quod factū est, per filium fecit: & omne quod sanctum est, per spiritum sanctū sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius: & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorē, potuit vnquam vel potest sanctificari? Igitur quāvis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, recte tamē hæc sola persona, spiritus sanctus debuit nūcupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quē non habens Angelus, Diabolus est: quē non habens homo, Antichristus est, vel membrū diaboli est. Hic sanctificationē, quæ eadē iustificatione dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Charitatem autē cum dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, quā prior Deus perpetuū dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens: Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quā Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundū substantiam suam (solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat) verū per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodū etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosis mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantum quō se inguleret insisteret: sed spiritali virtute, in vacua se à terrenis laboribus corda permittit, seque luminis modo, in patentibus innocentia foribus, mentes illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiam si habitauit in nobis verbum dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cum sentimus, quod caro factū sit, non eodē modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carne conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cū proprio habere dicitur corpore. Quamobrem cum in omnibus

his, quæ creata sunt, quaremus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiā suam Deus esse dicitur, solum sunt mentes piorum, in quibus non solum esse, verum etiam habitare per gratiam: solus autem est Christus, in quo per vniōnem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus. Fatendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per habitationis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suā simplicem substantiā, aliter tamē in rationalibus creaturis est, inquit, Bernardus, quā in cæteris: & ipsarū, aliter in bonis est, quā in malis, per efficaciam. Ita sanctus est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autē omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantūmodo capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari spiritum sanctum intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vnā substantia, sic nos adherentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quod iustificari, quod iustum fieri dicimus. Neque enim id aliud esse videtur, quā quod à Propheta dictum est: Mihi autem adherere Deo bonum est. Deus est enim iustitia nostra: ipse iustus, ipse iustificans nos: cui quantō magis adhererimus, tantō magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustitia, quæ viuunt in seipsa, proculdubio Deus est. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis sit vita, cum eius efficiamur participes, ita cum in seipsa sit iustitia, etiam nobis sit iustitia, cum ei coherēdo iustē viuimus, & tantō magis minūse iusti sumus, quantō magis illi, minūse coheremus. Adheremus autē illi charitatis vinculo copulati: Quod etiā Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Deī cognitionem efficiens, charitas verō mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea seruabit. Qui ergo per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhaerentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidē sunt, sed non fructuosi.

Deus *quomodo* *est* *in* *rebus* *creatis*.

Augu. epi.
57. ad Dar-
danum.

Deus *ubi-*
que *&* *quo*
modo.

Bern. hom.
3. super
missus est.

2. Cor. 6.

Psalm. 22.

Augu. si.
epist. 85.

Cyrl. li. 10
c. 14. in Io-
annem.

Charitas
Dei & no-
stra.

Hiere. 31.

Roma. 5.

Coloz. 2.
Hilarius in
Psalm. 131.

Cyrl. libr.
10. cap. 14.
in Ioannē.

Nam fides abſque operibus mortua quædam res eſt. Hu-
iuſmodi autem palmites agricolæ falſe feveriſſimè ampu-
rat, & igni tradit. Hoc enim modo de inſtructuſis arbori-
bus fieri ſoler. Si igitur iuſtitia eſt, per quam adharemus
Deo (Deo autem per charitatem adharemus) cui dubium
eſſe poteſt, quin charitas noſtra ſit iuſtitia noſtra; que quan-
tò perfectior eſt, tantò perfectior erit iuſtitia noſtra. Qua

Bern. hom.
71. in Cant.

de re ſic à Bernardo quoque ſcriptum legimus: Quis eſt,
qui perfectè adhaeret Deo, niſi qui in Deo manens, tanquàm
dilectus à Deo, Deum nihilominus in ſe traxit, viciffim di-
ligendo: Ergo cum vndique inhaerent ſibi homo & Deus;
inherent autem vndique intima mutuæque dilectione in-
viſcerati alterutrum ſibi: per hoc Deum in homine, & ho-
minem in Deo eſſe, haud dubiè dixerim. Quamobrem di-
ligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt
ipſe viciffim diligit nos, qui dixit: Ego diligentes me dili-
go. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligi-
eum, & manifeftabo ei meipſum. Si quis diligit me, ſermo-
nem meum ſervabit, & pater meus diligit eum, & ad eum
veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Porro vbi
manſionem facit Deus, ibi neceſſe eſt remiſſa peccata quo-
rum charitas multitudinem operit, ibi neceſſe eſt iuſtitiam
omnem inſuſam eſſe. Quæ enim participatio iuſtitie cum
iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quod autem
dicimus diligendo Deum effici, viciffim vt ipſe diligit nos,
nequaquam ita velimus accipi, quaſi priores nos dilexerit
Deum, quin cum Ioanne potius libenter profitemur, quòd
in hoc eſt charitas, nò quaſi nos dilexerimus Deum,

Cant. 8
Ioan. 14

2. Corin. 6

1. Ioan. 4

Ephes. 1

ſed quoniam ipſe prior dilexit nos: ipſe elegit nos ante mun-
di conſtitutione: ipſe miſit filium ſuum propitiatione pro
peccatis noſtris. Nā niſi prior ille dilexiſſet nos impios, vt
faceret pios: niſi dilexiſſet inultos, vt faceret iuſtos: niſi di-
lexiſſet agrotos, vt faceret ſanos: niſi nimia quadam noſtri
charitate flagrans miſiſſet filium ſuum propitiatione pro pec-
catis noſtris, qui & immenſis beneficiis præſtandis nos ad
viciffim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo
nobis præter, nos eū diligere nequaquā poſſemus. Ipſius
itaque miſericordia ſit, vt diligentes viciffim ab eo diligi-
mur. Ipſius miſericordia præuenit nos: ipſius miſericordia
ſubſequitur nos: Hoc eſt quod ab Ambroſio quoque ſcriptū
legimus

Pſalm. 58

Pſalm. 22

legimus: Qui veniūt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: di-
lecti enim ſunt & dilexerit, quaſiti ſunt & quaſierunt ei: &
quod eos voluit Deus velle, voluerit. Præclara ſunt ea de
re Bernardi verba, quæ viſum eſt adſcribere: Nemo ſc, in-
quit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor no-
ſtrum quē præuenit ſubſequitur. Nam quomodo redamare
pigebit, quos amauit, & necdum amantes: Amauit, inquit,
amauit. Habes enim dilectionis pignus ſpiritus, habes &
teſtem fidelē Ieſum, & hūc crucifixum. O geminū ipſumque
firmiſſimū Dei erga nos amoris argumentū. Chriſtus mo-
ritur & meretur amari: Spiritus afficit & facit amari. Ille
facit cur ametur, iſte vt ametur: ille ſuam multā dilectionē
in nobis cōmendat: iſte & dat: & in illo cernimus quod a-
memus: ab iſto ſumimus vnde amemus. Charitatis igitur
ab iſto ocaſio, ex iſto affectio. Quanta conſuſio Dei filium
ingratis oculis cernere moriente? quod quidē facile cōtingit,
ſi deſit ſpiritus. Nunc autē quia charitas diſſuſa eſt in
cordibus noſtris per ſpiritu ſanctū, qui datus eſt nobis, ama-
ri amamus, amantes amplius amari meremur. Eſt itaque iu-
ſtitia noſtra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ
vinculum eſt perfectionis, charitas. Charitas autē non nu-
merus, ſed Dei, charitas non terræ, non cœli, ſed eius qui fecit
cœlum & terrā: charitas vt eſt apud Paulū, ex corde puro,
conſcientia bona, & fide nō ficta. Quo loco, ſicut animad-
uerſum ab Auguſtino legimus, conſcientia pro ſpe poſuit.
Ille enim ſperat, qui bonā conſcientiā gerit: quē verò pun-
git mala cōſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat niſi
damnationem. Hæc igitur vbi adſunt, fides, ſpes, & chari-
tas, ibi demū perfectā eſt & abſoluta iuſtitia. Quod Pau-
lus etiā ſignificare viſus eſt, qui cū Timotheo ſuo dixiſſet.
ſectare iuſtitia, quaſi volens indicare, quibus in rebus iu-
ſtitia ſua ſit: ſubiunxit mox, fidem, ſpem, & charitatem.
Quod per fidem, ſpem, & charitatem, quæ propemodum obſoleueras
in nobis, imago Dei reſtaturatur.

Ambr. de
vocatione
gentium, lib.
2. capit. 9.
Bern. epiſt.
la 107

Rom. 5
Rom. 13
1. Tim. 1
Coloſ. 3
1. Tim. 1
Auguſt. in
Pſalm. 31
Conſcientia
pro ſpe à
Paulo poſu-
ta.
2. Tim. 2

CAP. LXIX.

EGIMVS hominem ad imaginem & ſimili-
tudinem Dei factū eſſe. Quā quoad inonta-
minatam retinuit, iuſtus erat. Simul vt verò
poſt admiſſum peccatum, hæc in eo imago,
nō quidem præſus abolita, verum obſoleta
tamen

Genes. 1

tamen est & deformata, iustus esse desit, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia contractam, in vniuersam posteritatem suam primus parens totius propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem. Est autē non secundum for-

Rom. 5
Imago Dei
in homine.

Cle. in ora-
tione ad
gentes.

Ioan. 4

Ephes. 4

Coloss. 3

Homo fa-
ctus ad ima-
ginem trini-
tatis.

August. lib.
12. de Trin.

cap. 2. & li.
12. capi. 16

Lib. 12. de
Trin. cap. 6

mam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundum rationem mente præditam. Quod cum alij plerique omnes, tum longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quæ scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa, verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, prudentia quæ est in corde diuino verbi assimi-

latus, ea ratione verbi rationis quæ participes. Verum indicat hoc etiam ipsa ratio: Nam cum Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quam in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc autori-

tas, cum dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestræ: Quod mox addit, Qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit: Ad imaginem Dei: quum aliis

verbis id ipsum præcipiens: Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic verò secundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum: vt creatum esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quam esse creatum secundum imaginem Dei creatoris, quemadmo-

dum etiam annotat ab Augustino videmus. Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cum sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personam fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue spiritus sancti.

Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio

tio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quominus in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper pos-

set, nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommo- dum: nec esset quod obstarer voluntari, quo minus quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adherere Deo posset. Ceterum post infelicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quam vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefacta, vt in cuiusvis alius rei cogitatione consumere-

tur potius, quam cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbis rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eo à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cælum & terram, sed ipsi tantum terræ visâ sit adherere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quam terra, quam caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis: eo redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirum ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus: qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, &

fidem dedit purificantem corda. Post filium spiritus quoque sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: itaque per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum: Credere namque & intelligeris, dicit scriptura: Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum,

Lib. 14. de
Trin. ca. 8.
& li. 15. ca. 20.
Imago Dei
post lapsum
in homine
plane defor-
mata.
Gen. 3
Gen. 6
Psal. 48
Imago Dei
in homine
quomodo re-
stituta.

Act. 15
Luc. 11

Esai. 7

affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cepta est, quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius peccaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cælestis. Nam quemadmodum antea quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem: quandoquidem non solum remittuntur nobis peccata, quâdo iustificamur, sed renouamur præterea spiritu mentis nostræ, induimur nouū hominem, illum, qui de cælo venit, dominū nostrum Iesum Christū, in illius imaginē transformamur,

Ephes. 4

Rom. 13

Galat. 6

& sit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit esse fidē, quæ per charitatē operatur. Nā quod dixerat, in Christo Iesū, neque circumcisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura, id in proximè præcedenti capite, toridè propè verbis dixit: In Christo Iesū, neque circumcisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: faciliè vt appareat, quòd per nouam creaturam, nō aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solā, vt nostri temporis cōtendunt heretici, sed quæ per charitatem operatur, per quam, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclare Augustinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet Deus imaginem suam.

Per nouam

creaturam

quid intelli

gi voluerit

Paulus.

In Psal. 48

Quod iustitia Dei iustus sumus, non quia Deus iustus est, sed quia nos iustos facit.

CAP. LXX.

INSTITVTVM itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filiis diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinū secuti, non cā intelligi volumus hoc loco, quæ nos ipse diligit, sed quæ nos facit dilectores sui, quæ nos amati à Deo, amamus Deū, & amātes amplius amari meremur. Quamobrè audiendū non sunt, qui iustitiam nostram

1. Ioan. 9

Augustine

spiritus

littera. 632

stram esse quiddā extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse veliat, vnde iusti dicamur, sed ea sola iustitia nos iustos esse putēs, quæ Deus ipse iustus est, nō quæ nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, quæ nos ipse charos habet, nō quæ dilecti ab illo diligimus illū, & diligētes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, nō ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potest ne dici quicquam absurdius? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formā esse diceret, quæ ipsi rei non inesset? Pugnat itaque cum ipse ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: neque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrinā: quæ docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iustificemur: verum quòd hoc ipsum, quòd in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verum Dei donum est. Quod in libro de spiritu & littera, quem falso pro se facere nouatores isti cōtendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cū donatur nobis. Ideo autē Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiā. Et eadem verba in alio Psalmo explicās: Cū ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit, id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia dei, non solum quæ ipse iustus est, sed quā dat homini cū iustificat impiū. Et iterū alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes cōstituerē: id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitia Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nūc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum virga dicta est Aaron, postea verò virga Moysi: Sicut dicitur spiritus Elias, qui est spiritus Dei, cuius participes fuit Elias, sic illa potuit dici. Dicitur etiam De iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo, de qua loquens Apostolus Iudeos arguit, dicens: Ignorātes Dei iustitiā, & suam constitutere volentes, tanquam

August. 1

spiritus & l

teraz. cap. 9.

11. 18. et 31

Psal. 30

Psal. 70

Lib. 14. de

trin. ca. 12.

Rom. 10

Questio 51

per Exu.

cap. 25

Exod. 7

Rom. 10

1. Cor. 4 tanquam à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim
Tract. 26 habes, quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locum ex-
in Ioan. plicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia
Cōtra duas hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed
Epist. Pela quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et
gianorū. li. ad Bonifacium scribens: Non enim propterea iustitia Dei
3. cap. 7 dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo
Serm. 69 est. Et producens illum ex Psalmo locum: Exaudi me Do-
de tempore. mine in tua iustitia: hoc est, inquit, non in mea: Si diceret,
Ser. de ver- Exaudi me in iustitia mea, tãquam meritum vocaret. Vo-
bis Apst. cat quidem in nonnullis locis & suam iustitiã, sed sic me-
 lius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit: quo-
 modo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis ho-
 die: quomodo nostrum: quomodo da. Ne verò posset vide-
 ri negare merita, post interiecta quædam subiungit: Hinc
 cum exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipien-
 da quæ existi: tunc Deus coronabit, non tam merita tua,
 quàm dona sua. Atque iterum alio loco, qui crediderit in
 eum, non habebit suam iustitiam, quæ ex lege est, quamvis
 sit bona lex: sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed
 data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est

Rom. 13

Rom. 5

Psal. 131

Philp. 3

plenitudo legis. Et vnde ista charitas diffusa est in cordi-
 bus nostris: non vtique à nobis, sed per Spiritum sanctum,
 qui datus est nobis. Hic, quod aliis quoque locis semel &
 iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à
 nobis profectam, sed per Spiritu sanctum in cordibus no-
 stris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interie-
 ctis, cum dixerit, Noli velle habere iustitiam tuam: Iusti-
 tia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit: Sa-
 cerdotes, inquit, tui induantur iustitia: vestis accipitur, non
 cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: hanc præ-
 dicat Apostolus Paulus. A Deo tibi sit, geme vt impetres:
 plora vt impetres: crede vt impetres. Ac iterum post pau-
 ca: totum, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, nõ
 quasi vt non coemur, non quasi vt non velimus. Sine vo-
 luntrate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidẽ non
 est nisi tuã, iustitia non est nisi Dei: esse potest iustitia Dei
 sine voluntate tua, sed in te esse nõ potest, nisi per voluntatẽ
 tuam. Demonstratum est quid agere debeas: iustitiam, non
 facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est
 tibi,

tibi, iustum est tibi, apertum est tibi: si tibi est cor, intellexi
 sti quid facias: roga vt facias. Et iterum paucis interiectis:
 Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: ergo fecit ne-
 scientem, iustificat volentem: tamen ipse iustificat: ne sit iu-
 stitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad sterora:
 inueniari in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege
 est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo: iusti-
 tiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutẽ resurrectionis
 eius, & communicationem passionum eius, & ipsa vir-
 tus tua erit: communicatio passionum Christi, virtus tua
 erit. Quid autem erit in communicationibus passionum
 Christi, si charitas non erit? Ac paulò post: Non poteris cõ-
 municare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo
 amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradide-
 ro, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non ha-
 beam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio
 passionũ Christi, charitas adsit. Vnde tibi charitas: õ men-
 dicissima infirmitas. Vnde tibi charitas Dei: vis ostendi ti-
 bi vnde sit tibi: ipsum interroga horrearium dominicum.
 Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi
 passionibus, & eris verus martyr. In quo charitas corona-
 tur, ipse erit verus martyr. Vnde ergo tibi? Habemus thesau-
 rum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminen-
 tia virtutis Dei sit, & nõ ex nobis. Ergo vnde tibi charitas?
 nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum,
 qui datus est nobis. Ex his & aliis plenisq; locis hanc
 Augustini sententiam esse cognoscimus, quod nostra quidẽ
 iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit
 à Deo non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti
 sumus iusti, facti autem non à nobis, verum ab eo qui crea-
 uit nos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius
 opus sit, quod iusti sumus, quàm quod homines sumus. Me-
 lius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quod si
 nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius
 aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cum vel co-
 gitare cum primis absurdum sit, tenendum est illud simi-
 ter, quemadmodum quod homines sumus, ita & quod iu-
 sti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus:
 ipsius opus est, vt amemus. Atque hæc est iustitia nostra
 fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio no-

Philp. 3

1. Cor. 13

2. Cor. 4

stra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, re-
 strauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione
 nostra sententiâ esse, cum ex his quæ per nos adducta sunt,
 tum ex aliis nonnullis locis, manifestus est, quàm ut quis-
 quam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur,
 qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba legun-
 tur. Hæc hominis est summa iustitia, quicquid poteris ha-
 bere virtutis, non tuum esse putare, sed domini qui largi-
 tus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de
 suo Satanas est, de Dei beatus est. Quid est enim de suo
 nisi de peccato suo? Tolle peccatum quod est tuum, iusti-
 tia, inquit, de meo est. Quid enim habes, quod non accep-
 isti? Nunc videmus, non secus ea de re Græci senserint.

*Hiero. li. 5.
 contra Pe-
 lagianos.
 Tract. 49
 in Ioan.*

*Cyrl. li. 12
 Thesau. ca-
 pit. 3.*

*Euang. li. 1.
 cap. 7. Ec-
 clesia histo-
 2. Cor. 4*

Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre
 sententias. Cyrilli maximè visum est autoritate niti, viri
 lōgè doctissimi grauiissimiq, cui cum Arrianis, Eunomia-
 nis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum
 etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quodd clarissimus
 præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decan-
 tetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui
 non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, ut
 nos efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei
 filius in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum
 esse factus dicitur sic & nos reformari ad ipsum per fidem
 iustitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim
 naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum partici-
 pices sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit
 ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso
 reducens. Ac non ita multò post: Omnia quæ naturaliter
 diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè
 creaturis inesse, sed per gratiâ innata sunt. Quid enim ha-
 bes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas
 quoque soli Deo inest naturaliter, in aliis per gratiam: à
 Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem ac-
 cipiuur, & idèò sanctificare non possunt: id autem Chri-
 stus facit: Sanctificauit enim ecclesiam. Nunquid non pul-
 chrè cum Augustino Latino cōuenit Cyrillo Græco? Quid
 enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat
 nasci nos, verum fieri dicat iustos, atque id non à nobis, ve-
 rum ab eo qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse,
 hoc

Cap. 5

Ephes. 5

hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapien-
 tia, & iustitia, sanctificatio, & redemptio, domino nostro
 Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corpo-
 raliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus de ple-
 nitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius.
 Ipse est enim ita bonus, ut sit ipsa bonitas: ipse est ita ius-
 tus, ut sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni fla-
 giare, quemadmodum in eodè libro Cyrillus, & ante eum
 aliquot in locis author est Dionysius, ut omnibus se propo-
 nat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt: quod cerè
 facit. Habituaturum enim se in nobis promittit, & nos in fi-
 lios adoptaturum. Ita ergo clemens & bonus est Deus, ut
 bonitas sua per filium in Spiritu sancto ad omnes trāeat,
 & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris
 verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè
 fit: nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec
 sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti
 imaginem gerit. Et iterum alio loco: Bonus, sanctus, cate-
 ræque huiusmodi de hominibus quandoque per participa-
 tionem veri boni & sancti dicuntur. Ex his & aliis Cyrilli
 locis non dubiè colligitur, quòd nos sumus qui boni, qui
 sancti, qui iusti sumus: verum non natura, sed per partici-
 pationem tantum hoc est, quatenus Dei participes effici-
 mur qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus,
 quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia.
 Cæterum ad hanc participationem Solis illius iusticie, qui
 lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tene-
 bris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nul-
 la ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in miseri-
 cordia, dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ
 nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed pro-
 pter nimiam charitatem suam, quæ dilexit nos, ut cum qui
 splendor est ipsius gloriæ, filium suum vnigenitum, è subli-
 mi cælo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, &
 eam indutus, quæ ratione suæ diuinitatis ipso largiente
 participes fieri possemus in hac lachrymarum valle nobi-
 scum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminas
 tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis
 nostris caliginè depellens, nobis demonstraret. Neq, enim
 in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, reuerit.

*1. Cor. 1.
 Coloss. 2
 Ioan. 1*

*Dion. lib. 4
 cap. 1. cæle-
 stis Hie.
 ca. 4. & de
 diuinis no-
 minibus ca.
 4. Læn. 26
 Ioan. 14*

*Cyrl. lib. 7
 Thess. ca. 4*

*1. Tim. 2
 Lucæ 1
 Ephes. 1*

Hebr. 1

*Christus chr
 in mundum
 venit.*

vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret: verum etiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ se nobis exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea gestauit, sicut Basilus quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est imitaretur. Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Itaque vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ, quoniam ille mortuus est, vt nos viuereamus. Quæ admodum autem peccatis mortuus, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquândiu versatus, exemplo suo nos docuit. Idcirco nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verum etiam per conuersationem doceret, exemplum se sequentibus præbens. Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verissimè dicatur, ipse nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito sit vt iustus sit. Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissimus: Siue quis ipsam consideret iustitiam, non eam aliunde, quam ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquam licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omniq; prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaq; splendoris quod Christus est, quisquis participes est, idem iustus est: vt nihil sit aliud iustum esse, quam Christi participem esse. Quæ admodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantiæ eius, usque ad finem firmum retineamus: Quicumque

in noui

in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarius securus Ambrosius, quicumque tramitem iustitiæ tenuerit, Christi participes est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porro sunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano esse quid sit scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantum magis autem aliquis Christi participes fuerit, tanto magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt itaque Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impena mortalibus, & sacramentum est, & exemplum. Sacramentum quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana. Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mūdā sapiētia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisq; ducem elegerit, eius opiniones & mores atq; omnia instituta sectetur: quæ nobis erit cōmunio nominis Christi: nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinauit, via, veritas, & vita: Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ & vitæ beatitudinis sempiternæ. Sed & à Saluano rectè scriptum est: Nihil prodesset nomē sanctū habere, sine moribus: quia vitā à professione discordās abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actum vitilicat. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participē esse: Quod tum efficitur quisque, quando Christū induit. Quid est Christianismus, quærit Basilus? ac mox respondet: Similitudo Dei quod ad eius humana capax est natura: Si Christianismū amplexus es, stude similiti fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quisque vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiavit. Ac paulo superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christū induas: Quibus enim modis sympathiam assumptis, iidem & Christum indues, & per Christi cognitionem Deo quoq; coniunctus eris. Quem imitatus frater eius Gregorius Nisenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficiū exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christum induis, Christi q; necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinicris. Ac paucis interiectis, Quoniam accepisti vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo

Roma 6
Luca 1

Basil. de vita
solitaria
cap. 1
Fausti, in li
bri de fide
contra Ar
ria. cap. 3
Osee 13
1. Pet. 2
Grego. Pa
storal. cura,
lib. 1. cap. 3
Christus
qualis cau
sa iustifica
tionis no
stra.
Tit. 2

Heb. 3

In Psalm.
118. serm. 8
Christiani
esse quid sit.
Tertull. in
Apologe
tico.
Hilar. libr.
12. de Trini
tate.
Hieron. in
epistola ad
Leciam.
Sermo 2. de
resurr. dom.
Ioan. 14
Salu. lib. 3
in fine.
Christiani
mus quid.
Basilus in
Hexame
rō, hom. 11.

illius vite sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus, Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: *Diony. ca. 1* Deus maxime desyderat salutem nostram, quæ nobis nisi *Ecl. Hier.* deificatis contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturâ Deo amabilem & dilectam: Si quidem similitudo, causa dilectionis, sicut contrâ dissimilitudo, causa est displicentiæ & dysfunctionis. Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute quam offendit in faciendis miraculis? num in sapientia num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verum quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quam dilectio: Verum in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quam vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verum data est tibi diuinitus potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. *Chrysost. hom. 79. in Matth.* Non li expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quam appositè dictum sit à Cyrillo: quod iustitia, siue bonitas patris, per filium in spiritu sancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participatione filij, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, viâ iustitiæ nobis monstrauit: calor spiritus sanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest

potest, nisi in Spiritu sancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. Ex his cuius peripicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solum quia Christi merito fit, vt iusti simus (qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modo nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret) verum etiam quia non aliter iusti efficiamur, quam si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur. Cuius cum nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquam satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Porro nostra dicitur iustitia, quoniam cum à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est, pro modulo nostro, quæmadmodum dicit Augustinus, tanquam particulas nostras: secundum mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis sicut vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem, quæ cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inheret: quia non sine nobis eâ Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquâ semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiâ ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus. Nostra ergo est iustitia, nō qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quod ab illo donata est. Nisi forte quis dicat, & vestem propterea nostram non esse, quod eâ ab amicis donatâ habemus. Nostrum est, inquit Augustinus, quod

Iustitia Dei, Christi, & 1100 stra. Apoc. 1 Rom. 8

Ephes. 4

Augu. de gratia & libero arbit. cap. 9 I. Cor. 12

Augu. in quod à nobis habetur : nostrum est & quod nobis donatur.
li. 50. hom. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus:quem
homilia 14. nonatores isti secum facere gloriantur, Iustum, inquit, me
Bern. Epi. dixero, sed illius iustitia. Quanam ipsa? Finis legis Chri-
190. stus, ad iustitiam omni credenti. Denique qui factus est no-
Rom. 10 bis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iustitia fa-
1. Cor. 1 cta est, mea non est: Si mea traducta culpa, cur non & mea
 indulta iustitia? Et sanè multo tutior donata, quam innata.

Iob 10 Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa
1. Cor. 4 autem cum sit salutis efficax materiam gloriamdi non ha-
 bet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non le-
 uabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim
 habes, quod non accepisti? Quòd si accepisti, quid gloria-
 ris quasi non accepisti? Quid aliud his verbis Bernardus,

quam illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quòdque à
 Cyrillo scriptum ante retulimus: negat innatam, sed esse
 nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit
 Christianos, hoc est iustos, Non quia factus est mihi iusti-
 tia Christus, inquit, iustitia mea non est. Etiam vita

factus est nobis Christus. Sic enim loquitur Paulus: Cum
Coloss. 3 Christus apparuerit vita vestra. Sic loquitur ipse Christus:
Ioan. 11 Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via, veritas & vita,
Ioan. 14 nunquid ideo nostra non erit vita? In Deo viuimus, moue-
Act. 17 mur & sumus. Nunquid ea vita viuimus, quæ uiuit Deus?

Nunquid eo motu mouemur, quò mouetur Deus? si modo
 rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam
 absurdus? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verum
 quam Deus produxit in nobis. Sicut aer clarus est, non ea
 luce quæ est in sole, sed ea, quam accipit à sole: Sicut aqua
 feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab
 igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ
 est in sole iustitiæ Deo, sed quam accipimus à sole iustitiæ
 Deo, & inest nobis. Quæ de re sic à Gregorio quoque scri-
 ptum legimus: Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro
 nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra. Sicut in Do-
 minica oratione dicimus: Panem nostrum quotidianum
 da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamen ve-
 detur oramus. Noster quippe fit cum accipitur, & tamen Dei
 est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & no-
 ster fit veraciter per acceptionem. Hoc ergo sentiendum
 est

Greg. li. 33
moral. ca. 2

est de nostra, & de Dei siue Christi iustitia, quòd nos iusti-
 tia iusti sumus quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia. In
 nos capaces tantum iustitiæ sumamus, ille, sicut ex Dydimò
 verit Hieronymus, non capax, verum capabilis: Nam quæ
 iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà
 à semetipso habet quòd iustus est, & est (quo verbo libèter
 Victorinus vtitur) fontana quadam iustitia. Deus, inquit
 Ambrosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, in-
 quit Gregorius, est iustitia iustificans: in nobis est iustitia
 iustificata. Nos iustitiam similitudine tantum, Christus
 æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat
 plenitudo iustitiæ, non plenitudinem, sed gratiæ por-
 tionem accepimus: mentes nostræ de plenitudine accepe-
 runt, mens Christi plenitudinem ipsam comprehendit.
 Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen Cy-
 rillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax
 omnium, inquit Chrysostomus, ideo dicit Paulus: Num
 omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes ha-
 bent dona sanationum? In carne autem Christi omnia do-
 na fuerunt secundum substantiam carnis. Cuius æqualis
 mo 7
 Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò par-
 ticipatione illius iustitiæ iusti sumus. Et eius frater Gre-
 gorius Nisenus: Vna & eadem est, quæ in Christo, & quæ
 in mentibus nostris concipitur puritas: Sed illa in fonte
 nascitur: hæc inde manat, & in nos deriuatur. Quod ante
 patres hos sic ab Origene scriptum est: licet participatione
 iustitiæ saluatoris illi efficiamur, & participatione sapien-
 tiæ eius sapientes, ita & participatione patientiæ eius pa-
 tientes efficiamur. Est ergo velut fons quadam perennis, de
 quo haurire possumus & patientiam, & sapientiam, & ius-
 titiam, & omnia quæcumque sunt virtutis bona, si tamen
 bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontē. Et
 Cyrillus Hierosolymitanus. Vere vnus Deus dicitur san-
 ctus, qui natura sanctus est. Nos vero sancti, nō natura, sed
 participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cum alibi
 tum in libro de diuinis nominibus, idē frequenter inculcat
 Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodū in igne
 est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi
 consubstantialis illi est, & caliditas, quam communicat
 aquæ, & alteri cuiquam consimili: sic & spiritus sanctus, sanct.
 & in

Dydi. lib. 1.
de spiritu
sancto.
Victo. li. 1.
3. contr.
Arriani.
Amb. lib.
8. cap. 17
Luc. Greg.
lib. 12. mo-
ral. cap. 33
Coloss. 2
Cyri. lib. 1.
ca. 3. in Io-
annem.
Chrysost. in
hom. 85. san-
cto & ado-
rans. spir. 70
mo 7
1. Cor. 12
In libr. de
perfecti.
Christiani
hominis for-
ma.
Orig. in
Psalm. 36.
hom. 2
In 5. cate-
chesi mysta-
gogica.
Basili. hom.
de spiritu
sancto.

Leo epist.
93. cap. 5.

Orig. hom.
11. in Numeros.

& in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & coelestem consequuntur. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitionem, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cum eo substantiam: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis & sapientiae atque iustitiae. Solus autem Deus nullius participationis indigus est: de quo quicquid dignè utcumque sentimus, non qualitas est, sed essentia. Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quod est sempiternum, semper est proprium. Ante quæ Ioannes quoque Chrysostomus, explicans illud ex Psalmo: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: Non aliunde docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorum, nisi quam Deus infundit bonis, ut ex malis essent boni. Et ante Chrysostomum Origenes: Sola Trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubentur ut sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergo est quod qui sanctificatur, sanctus est, quia semper sanctus est, qui autem sanctificatur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Propter etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator, Leonis equalis, ubi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtutem: cuius cum participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, ceteraque virtutes: cum verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas, abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia: non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque

itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, prauaricatione primi parietis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituyente qui dedit. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax est, ut per mediatorem Dei & hominem Iesum Christum in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiae & iustitiae, & misericordiae non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus. Quæ bona, quamvis rationale nostrum vitii occupatum sit, & prauaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuasit, possunt tamè rursum in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et qui videtur nō multo fuisse posterior Faustus: Cum Deus, inquit, iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest: iustitia esse non potest: misericors esse potest, misericordia esse non potest, pius esse potest, pietas esse non potest: quia non naturaliter habet ista, sed largitur. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratum vas videri potest: & in homine gratia est, quod in Deo natura est: & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingentum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddat.

Quod non sola iustitia Christi imputatione, sed verè realiter inherente nobis iustitia iustifimus.

CAP. LXXI.

ERVM hic alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare nostram esse iustitiam, qua iustifimus. Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi, quod in ipso non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus. Hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenus

Animus rationalis virtutis habitaculum est.

Faust. li. 8.
de libero arbitrio, ca. 7.

Imputatione iustitia.

quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens, posteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perinde ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extraneum, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verum hac quoque non minus quam illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmat hi quoque, quam quod ea qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quadoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus: Quod si Paulus audiendus est, qui prophanos vocum novitates deuitare iubet, noua certe vox est, & his qua nos præcesserit seculis inaudita, imputatiua iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse cui non imputauit dominus peccatum: propter Christum non reputare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temere quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, cōiunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres reperiuntur: verum imputatiua iustitiæ vox noua est, & catholicorum auribus hætenus inaudita. Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouato res, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatā. Sed scit veteres licere sibi voluerūt essentia, personæque nominibus vsi, quāuis in scripturis ea nō legantur, sic isti cōcedi sibi postulant, vt imputatiuum vocent iustitiā, quāuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquā fuerit à quopiam vsurpata. Vt se dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, qua capui nostro in scripturis perplexa impediri que sunt. Interea tamen, quam sibi dari postulat, eā catholicis veniā non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsuato hæreticis collectionis genere, quia nō est scriptum, reiiciendū esse censent. Nostras autē aures, vocis hæc nouitas nō offenderet, si quod isti se facere videri volunt,

ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verum tantū abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potius illis asseratur. Aperta sunt scripturæ verba: per obedientiam vnus Christi, iustus cōstitui multos. An cum hac scriptura nō pugnat, qui nō constitui, sed reputari tantum nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quam Christi meritis derogare: quam gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adā paritum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato, nō solum per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideo pœnam illius sustineamus, quia & culpæ rei sumus. Et nō erit secūdi Adā Christi iustitia tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulo ante: Sed nō sicut delictum, ita & donum: Si enim vnus delictū multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnus hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quod à Bernardo scriptum supra commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Si peccato primi Adā, nō per solā imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideo pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iustitia secūdi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur: sed ideo præmium illius sero, quia iustitiæ participes sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicit cum eo, qui multis antè seculis præcessit Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos superioris ad plerique primi parentis, corruptione per inobedientiā immiserias de se, non autem fieri participes iustitiæ secūdi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiā. Est ne autem verisimile, propterea Dei filium de celo descendisse, propterea carnē indutum, propterea factū esse patri obedientem vsque ad mortē, mortem autē crucis, vt nos imputatione tantum, non autem verè iustos faceret? Atqui cū esset ad mortem iturus, patrē pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se crediuri præcatus: Pater, inquit, sanctificallos in veritate: Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari

Rom. 8

Rom. 8

Cyrilli. posteriori ad reginas de recta fide.

Philip. 2

Ioan. 17

sanctificari

1. Tim. 6

Genes. 15

Rom. 4

Psal. 31

2. Cor. 5

Nova voces.

sanctificari nos dicunt & iustificari: nō verē nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiue: vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idē
Ioan. 8 Christus: Si vos filius liberauerit, verē liberi eritis. At isti: non eritis liberi, verē liberi, sed hætenus tantum eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non impurabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est: Isti, si Diis placet, Euangelici, non qui facit iustitiā, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatē dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus: Isti verò, Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem: non sumus filij Dei, verum nominamur tantum & reputamur. Nisi forte possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamatione spiritus Dei per Paulum, dicens, *Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate: aut quæ societas luci ad tenebras: Quæ autem conuentio Christi ad Belial?* Idem Paulus cum reclusisset fornicarios, idolis seruientes, & aliis id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd non imputatur vobis: Iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirum hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est purum Euāgelium docere, quæ cum Christi & apostolorum doctrina pugnat ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verē iustificati, verē sanctificati, verē per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verē ex filiis iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligi isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obcurare modò, verum etiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, isti se pugnantia dicere. Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impletatem eius. Qui igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cum ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur: Quamobrem explodenda prorsus est istorū, & de manente quidē
 in

Esaie 59
Sapient. 14

in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhaerente nobis, sed imputata tantum iustitia, doctrina. Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verum à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verum non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quòdque sempiterna mortis reum facit hominem, eatenus tantum remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potius voluisse videtur: Beatum cum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extingatur, quasi nunquam admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordabor. Iustinus philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cum hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui penitenti peccata Deus remittit. Non sicut predicatis, vnde ipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant etiam si peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere: quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsque vt nullum in eo vestigium possit reperiri nequitiae. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans remitti dicit peccata per baptismum: regi per charitatem, de qua scriptum est, quod operit multitudinem peccatorum: non imputari per martyrium. Qui bus verbis non obscurè videtur indicare, maius quiddam
 H

Esaie 43

Ioan. 1

Psal. 31

Ezech. 18

Iusti. in col. cū Tripho- ne Iudæo.

Li. 4. in ep. ad Rom.

In Psal. 31

1. Pet. 4